

Rozdíly v morálních hodnotách u gymnaziální mládeže

Eliška Landová

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií
akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Eliška Landová**
Osobní číslo: **H128028**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Rozdíly v morálních hodnotách u gymnaziální mládeže**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně č. 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- orientaci v základních pojmech týkajících se tohoto tématu a charakteristiku období adolescence;
- na kulturu (hodnoty, zájmy, přesvědčení, aktivity) věřících a nevěřících studentů;
- na zjištění, zda existují rozdíly v morálních a životních hodnotách věřících a nevěřících maturantů.

Součástí práce bude empirické šetření, v němž bude upřednostněn kvantitativní výzkum, zaměřený na zjištění rozdílů v morálních hodnotách věřících a nevěřících studentů maturitního ročníku jihlavského gymnázia.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DISMAN, Miroslav. Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011, 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8.

DVOŘÁKOVÁ, Jana. Morální usuzování: vliv hodnot, osobnosti a morální identity. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 149 s. ISBN 978-80-210-4751-8.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

KUČEROVÁ, Stanislava. Člověk – hodnoty – výchova: kapitoly z filosofie výchovy. 1. vyd. Prešov: vl. n., 1996, 231 s. ISBN 80-85668-34-3.

NYTROVÁ, Olga a Marcela PIKÁLKOVÁ. Dialog mezi hodnotami, aneb, Hodnoty vyřčené a hodnoty žité. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011, 384 s. ISBN 978-80-7452-014-3.

PRUDKÝ, Libor. Inventura hodnot: výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky. Vyd. 1. Praha: Academia, 2009, 341 s. ISBN 978-80-200-1751-2.

SMOLÍK, Josef. Subkultury mládeže: uvedení do problematiky. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 281 s. ISBN 978-80-247-2907-7.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Mgr. Antonín Dolák, Ph.D.

Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

15. prosince 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

Ve Zlíně dne 15. prosince 2014

doc. Ing. Aněžka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně

4. 4. 2015

ELIŠKA LANDOVÁ *Landová*
Jméno, příjmení a podpis diplomanta

ABSTRAKT

Tato sociálně pedagogicky zaměřená práce se věnuje problematice morálních hodnot a hodnotové orientace dospívající mládeže. První, teoretická část práce poskytuje orientaci v základních pojmech týkajících se tohoto tématu. Fundamentem této části je popis poznatků z odborné literatury, vytyčení epistemologického východiska zkoumaného problému. V neposlední řadě se věnuje faktorům ovlivňujícím hodnotovou orientaci adolescentů.

Empirická část práce je zaměřena na realizaci kvantitativního výzkumu, jehož cílem je zjistit, zda skutečně existují rozdíly v morálních hodnotách a hodnotové orientaci mezi adolescentními ženami a muži, mezi věřící a nevěřící gymnaziální mládeží.

Klíčová slova:

Adolescence, socializace, morálka, hodnotová orientace, víra.

ABSTRACT

This socially educationally oriented work is devoted to moral values and values orientation of adolescents. The first theoretical part of the thesis provides orientation in basic concepts related to this topic. Foundation of this section is a description of the scientific literature, defining the epistemological bases of the problem. Last but not least, it deals with the factors affecting the values orientation of adolescents.

The empirical part of the thesis is focused on the implementation of quantitative research whose aim is to determine whether there are indeed differences in moral values orientation among adolescent women and men and believers and atheists of the grammar school youth.

Keywords:

Adolescence, socialization, moral, value orientation, faith.

***„Získá-li někdo na vědomostech a přitom ztrácí na mravech,
více ztrácí, než získává.“***

Jan Amos Komenský

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu práce PhDr. Mgr. Antonínu Dolákovi, Ph.D. za pomoc, rady a odborné vedení při zpracování mé bakalářské práce.

Eliška Landová

OBSAH

ÚVOD.....	6
I TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 ADOLESCENCE.....	9
1.1 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA.....	10
1.2 PSYCHIKA ADOLESCENTA.....	12
1.3 SOCIALIZACE ADOLESCENTA.....	13
1.4 ADOLESCENT – RODINA – VRSTEVNÍCI - VÍRA.....	15
2 HODNOTY A HODNOTOVÁ ORIENTACE.....	19
2.1 TEORETICKÉ VYMEZENÍ POJMU HODNOTA.....	20
2.2 HIERARCHIE HODNOT.....	23
2.3 MORÁLNÍ HODNOTY.....	25
2.4 KLASIFIKACE HODNOT.....	27
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	29
3 VÝZKUM.....	30
3.1 METODA, TECHNIKA A CÍL EMPIRICKÉ ČÁSTI.....	31
3.2 CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ.....	33
3.3 TVORBA HYPOTÉZ.....	34
3.4 VLASTNÍ VÝZKUM.....	37
3.5 DISKUSE NAD VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	54
ZÁVĚR.....	58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	60
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	63
SEZNAM TABULEK.....	64
SEZNAM PŘÍLOH.....	65

ÚVOD

Téma týkající se morálních hodnot a hodnotové orientace adolescentních studentů je velmi aktuální v souvislosti se současným stavem naší společnosti. Období adolescence představuje z hlediska vývojové psychologie klíčové období pro rozvoj mravních a charakterových rysů osobnosti a dále dochází k rozvíjení již získaných postojů a přesvědčení.

Někteří lidé zastávají krajní pozice odsuzující mravně nepevné chování mládeže a deklarují z toho vycházející neporozumění mladé generaci. Jde o pouhou iluzi navozenou neporozuměním dvou generací žijících v odlišných paradigmatech, které se neprostupují? Ovlivňuje víra v Boha hodnotovou orientaci mladých lidí? Nebo dnes vítězí hodnoty zcela jiné nad původními křesťanskými zásadami? Můžeme také pozorovat rozdíly v hodnotové orientaci mezi adolescentními ženami a muži?

Cílem této práce je zjistit, zda stojí životy dnešních mladých lidí na pevných morálních základech nebo hrozí, že dospívá generace lidí sice vzdělaných, ale morálně lhostejných. Tato bakalářská práce by měla utvořit obraz preferencí hodnot jednotlivých skupin adolescentních žen a mužů, věřících a nevěřících respondentů na jihlavském gymnáziu, popřípadě bych chtěla ověřit, zda také existují hodnoty, které mají stejné pořadí významnosti pro tyto mladé lidi.

Struktura bakalářské práce je koncipována do dvou hlavních částí – teoretické a praktické. **Teoretická část** je rozdělena do dvou kapitol, v nichž jsou vysvětleny pojmy související s daným tématem a dále jsou zde popisovány poznatky z odborné literatury děl autorů, kteří se problematikou morálních hodnot a výchovou mládeže k těmto hodnotám ve svých pracích zabývají. Teoretická část je zaměřena na vymezení vývojového období adolescence z psychologického hlediska, také obsahuje teoretické základy týkající se problematiky hodnot, hodnotové orientace a víry současných adolescentů.

Nejenom rodina a výchovně vzdělávací instituce mají vliv na formování osobnosti člověka, nezanedbatelnou roli hraje rovněž prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá a žije, vrstevníci, se kterými se může adolescent konfrontovat. Tato skutečnost vedla k mému zásadnímu rozhodnutí zkoumat pouze jednu kategorii adolescentů, a to maturantů jihlavského gymnázia.

Praktická část je věnována empirickému výzkumu, který je zaměřen na zjištění rozdílů v morálních hodnotách u studentů posledního ročníku jihlavského gymnázia. Metodikou řešení výzkumného záměru se stal kvantitativní výzkum. Základem praktické části je provedení přípravy, tedy pilotní studie, kterou lze zjistit, zda výzkum v dané populaci

je možný (protože hledané informace v populaci existují a jsou dostupné). Stanoveny jsou čtyři hypotézy. Cílem předvýzkumu je provedení odzkoušení srozumitelnosti a jednoznačnosti otázek na malém vzorku cílové populace. Kvantitativní výzkum je prováděn formou popisné neinferenční statistiky. Z výsledků dotazníkové metody jsou analyzovány jednotlivé hodnoty, které umožňují identifikovat předpokládaný výskyt rozdílů v preferenci hodnot mezi zkoumanými skupinami studentů a také výskyt hodnot, které zaujímají stejné pořadí významnosti u zkoumaných respondentů. Další částí zkoumání bude zjišťování, v jakých oblastech se rozdíly vyskytují a do jaké míry ovlivňují dospívající respondenty.

Empirická část je prezentací výzkumu, který je založen na statistické proceduře s dominantní technikou dotazníkového šetření a následnou komparací. Výsledky dotazníkového šetření jsou zpracovány a znázorněny graficky s připojeným popisem. Údaje jsou posbírány celkem od 117 respondentů z pěti tříd maturitního ročníku gymnázia, kteří vyplňovali dotazník anonymně a samostatně.

Výsledky průzkumu poodhalí zajímavé informace o vnímání hodnot současné generace adolescentů v maturujícím ročníku jihlavského gymnázia. Výzkum hodnotových preferencí současných adolescentů má klíčový význam pro zkvalitnění edukačního procesu na našich středních školách.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ADOLESCENCE

Termínem adolescence označujeme určité období života člověka, které v českém jazyce můžeme volně zaměnit s označením dospívající, dorost či širším označením - mládež. Anglické označení pro adolescenta je teenager. Pojem adolescence je odvozen z latinského slova *adolescere* (dospívat, dorůstat).

Počátek adolescence je spojen s reprodukční zralostí jedince, v jejím průběhu dochází k ukončení tělesného růstu a pro ukončení adolescence je důležité dosažení určitých psychologických, pedagogických a sociologických kritérií. V procesu celoživotního utváření osobnosti je období adolescence charakterizováno jako období aktivního utváření vlastní osobnosti, kdy na jedné straně doznívá předchozí vývojové období puberty a na druhé straně se člověk stává skutečně sociálně dospělým. Lze je také chápat jako přechodné stadium ve smyslu přechodu od období nutné závislosti na druhých lidech do stadia relativní nezávislosti na druhých, což se projevuje v mnoha oblastech každodenního života, včetně vytvoření specifické kultury a hodnot. Období adolescence vyplňuje především druhé desetiletí života člověka, tvoří jakýsi most mezi dětstvím a dospělostí (Macek, 1999).

Prvním autorem, který položil základ pro hlubší úvahy o adolescenci jako svébytném období, byl **J. J. Rousseau** (1712–1778), který považuje období adolescence za „*dobu emocionálního dozrávání a přesunu od sobeckosti k zájmu o druhé*“ (Macek, 1999, s. 13). První ucelenou koncepci o adolescenci jako vývojovém období podal **G. S. Hall** (1844–1924), který je někdy označován za „otce adolescence“. Toto období považuje za období revolty proti všemu starému, „*období turbulence*“ plného oscilací mezi protiklady, období plného vyjadřování emocí. Vysvětlení pojmu adolescence z psychoanalytických pozic podává také **P. Blos** (1979), který hovoří o druhém individualizačním procesu, resp. o druhém procesu separace nebo také o období označovaném jako *období druhé oidipovské situace*, kdy nástup sexuality a nových sociálních očekávání doprovází zvýšená úzkost. Na nutnost osvobození se ze závislosti na rodičích reaguje adolescent odmítáním, a tak původně vnitřní konflikt získává i konkrétní interpersonální rozměr. Mezi normální projevy adolescence patří náladovost, narcismus, rivalita s rodičem stejného pohlaví a příklon k rodiči opačného pohlaví. Součástí individualizačního procesu je vytvoření těsných vazeb s vrstevníky a ukončení psychologické závislosti na rodičích. Dramatičnost a konfliktnost průběhu adolescence, vyjádřenou negativním emocionálním laděním zejména k rodičům, chápeme a tolerujeme jako nutnost pro rozvinutí silné a zralé osobnosti dospělého člověka (Macek, 1999).

Období adolescence disponuje určitými znaky charakteristickými pro všechny dospívající jedince, avšak i přes tyto společné rysy existují rozdíly, které jsou ovlivněny právě osobností a způsobem života každého jednoho adolescenta. Na morální smýšlení jednotlivce má vliv prostředí, ve kterém žije a vyrůstá. Základem tedy bývá většinou rodina, postupně je osobnost formována výchovně vzdělávacími institucemi a v neposlední řadě vrstevníky, zvláště v období adolescence. Mladí lidé z psychologického i sociálního hlediska se nacházejí v období, kdy si dotváří svoji hodnotovou orientaci, poznávají smysl hodnot a prožívají určitou míru spokojenosti s kvalitou svého života i se sociálním prostředím, ve kterém žijí.

První kapitola teoretické části této práce je věnována obecné charakteristice období adolescence a dále popisu vývoje osobnosti po stránce psychické i sociální.

1.1 Obecná charakteristika

Adolescence v procesu celoživotního utváření osobnosti člověka je významným obdobím s ohledem na tělesné, psychické i sociální změny, na které reflektuje řada teorií a psychologických koncepcí. Konkrétní časové vymezení a specifikace období adolescence se v odborné literatuře u jednotlivých autorů velmi různí.

Podle **Macka** (1999) je adolescence dospíváním i mládím současně, toto období rozděluje do tří fází: na *časnou adolescenci (10 - 13let)*, *střední adolescenci (14 - 16 let)* a *pozdní adolescenci (17 - 20 let)*.

Langmeier a Krejčířová (2006) považují za období *adolescence* věk (15 - 22 let), kdy je postupně dosahována plná reprodukční zralost a dokončován tělesný růst.

Marhounová (1996) období *adolescence* dělí na tři fáze, a to *prepubertu (11 – 13 let)*, *pubertu (13 – 15 let)* a *postpubertu (15 – 20 let)*.

Vágnerová (2005) označuje *pubescenci* věk (11 – 15 let) a *adolescenci* věk (15 – 20 let), kdy člověk postupně přechází do mladé dospělosti.

Počátek procesu adolescence spadá tedy průměrně do období kolem 13. roku života jedince, za konec procesu dospívání je považováno zapojení se do stálého pracovního procesu a uzavírání manželství. Oproti výše uvedeným autorům považuje **Ondrejko** (2002) v souvislosti se stále větším oddalováním konce dospívání a prodlužováním životní fáze mladosti interval až 12 roků, to znamená, že za konec procesu dospívání příslušníka společenské skupiny mládeže považuje období mezi 20. až 32. rokem života. Tuto skutečnost označuje za „*pluralizaci*“ věku mládeže.

Z výše uvedeného výčtu názorů odborníků zabývajících se touto sociální skupinou vidíme, že vymezení kategorie adolescence z pohledu věku, který je důležitým určujícím znakem, není zdaleka jednoznačné. S ohledem na skutečnost, kdy díky expanzi vzdělávání dochází přibližně od poloviny dvacátého století k prodlužování školní docházky, se následně tedy prodlužuje i doba dospívání. V této souvislosti se hovoří o novém fenoménu „*postadolescence*“ jako o nově vznikající životní etapě, která je charakteristická přetrvávající ekonomickou závislostí na příspěvcích od rodičů, stipendiích apod., ale zároveň již také samostatností prakticky ve všech ostatních oblastech života. Vysokoškolské prostředí je typickým pro postadolescentní období. **Kraus** (2008) popisuje tuto fázi prodlouženého období dospívání také jako obrannou reakci mladých lidí ke stále obtížnějšímu chápání současného světa. Za typický znak označuje odklad sociálních rolí a experimentování s nimi namísto jejich zodpovědného přijímání.

Je zřejmé, že hranice věku mládeže a věku dospělosti se stává stále méně zřetelnou a tyto dříve ohraničené a oddělené etapy života se začínají vzájemně mísit a proplétat. Změna statutu ze studenta na zaměstnance nebo jinak výdělečného jedince je důležitým atributem dospělosti. I jeden ze základních rysů označující vstup do dospělosti, kterým je uzavírání manželství a zakládání rodin, se mění. Pro mnoho lidí se jejich adolescence stává hodnotou, kterou si přejí uchovat po co nejdelší životní období jako určitý standard či životní styl.

Adolescence má pro ty, kterých se bezprostředně týká, ale i pro generace, které mají toto období za sebou, svoji sociální reprezentaci a subjektivní hodnotu. Díky rozvoji moderních společností získala adolescence svůj sociální, pedagogický, ekonomický i kulturní rozměr. Do 18. století bylo cílem lidské existence především lidské spasení, v průběhu 19. století nabývá významných hodnot soukromý život a vlastní hodnoty. Od druhé poloviny 19. století se díky zřízení nového systému všeobecného školství postupně odděluje styl života dětí od stylu života dospělých a období adolescence začíná mít specifický význam (Macek, 1999).

V souvislosti s postupnými společenskými změnami ve druhé polovině 20. století začala naše společnost pociťovat potřebu poznání současné mládeže jako společenského subjektu začleňování české společnosti do evropských struktur. Před současnými adolescenty stojí možnost obohatit evropskou kulturu a společnost o hodnoty jedinečně české. Výzkum mládeže a snaha o její poznání znamená potřebu sledovat působení společnosti na mládež. V procesu sociálního zrání dochází k přeměně mládeže jako společenského objektu na společenský subjekt. Významnou úlohu plní generace mládeže v procesu evropské integrace, který je součástí komplexnějšího procesu globalizace (Sak a Kolesárová, 2004).

Období adolescence je ve stále větší míře determinováno konkrétními ekonomickými, politickými a kulturními podmínkami, jakož i konkrétní osobní historií a aktuální situací každého jedince.

1.2 Psychika adolescenta

Období adolescence tvoří svébytné a velmi důležité stadium ve vývoji osobnosti, které nelze vytrhnout z kontextu jak předchozího, tak ani následného vývoje. Jedná se o období především duševního dozrávání. V adolescenci se střetává řada protichůdných tendencí a intrapsychických (vnitřních) a interpersonálních (vnějších) vlivů. Střet biologických, psychologických a sociálních aspektů při zvládnutí tohoto vývojového stádia je všeobecně nazýván krizí, obdobím bouří nebo vulkanizmem. V procesu aktivního hledání a objevování stojí před adolescentem volba a rozhodování v důležitých oblastech současného a budoucího života. Pokud člověk přijímá určitý cíl a program, vyjadřuje tím určitý závazek. Z psychologického hlediska je adolescence obdobím hledání vlastní jedinečnosti a autentičnosti (Vágnerová, 2005).

V **první fázi adolescence** lze považovat za přímý důsledek pubertálních změn některé psychické změny, které jsou často charakterizovány emoční labilitou, tedy citovou rozkolísaností, není tak typická regulace vlastního chování. K tomu se připojují často i vegetativní poruchy, jako jsou zvýšená únavnost, špatná soustředěnost a zhoršený spánek. V myšlenkové činnosti adolescenta se odráží dokonalá schopnost analýzy, syntézy i systematickosti myšlení. O tom nás přesvědčuje jejich snaha vést časté rozumové spory, zdůvodněná obhajoba jejich názorů a logická argumentace (Langmeier a Krejčířová, 1998).

V kontrastu ke změnám v první fázi adolescence je **druhá fáze adolescence**, tedy střední adolescence, charakterizována změnami, které si způsobují sami adolescenti. Je posílena potřeba někam patřit, na něčem se podílet, něco s druhými sdílet. Díky pokračujícímu vzdělávání ustupují i unáhlené a nekritické úsudky a názory. V tomto období se také vlivem výchovy i prostředí mnohem výrazněji diferencují individuální vlastnosti adolescentů. Změny nastávají především v dotváření a obohacování poznávacích procesů, což se projevuje i vysokou schopností úmyslného a trvalejšího soustředění vědomé činnosti. Také paměť se po kvalitativní stránce stále zdokonaluje. S růstem poznání a mravního uvědomování se v tomto období ustalují a konsolidují citové vlastnosti adolescenta, zvláště city lásky, estetické a morálně politické city se ustalují vlivem širšího poznání a získáváním životních zkušeností a rozhledu. Pokud se při výchově náležitě využije vnímavosti adolescenta

pro krásu, stává se umění jakéhokoliv druhu mocným prostředkem k formování charakteru adolescenta a rozvoje jeho morálního i estetického citění (Langmeier a Krejčířová, 1998).

Pozdní, **třetí fáze adolescence** je fází, kdy se adolescent v daleko větší míře zamýšlí nad svou osobní perspektivou, uvažuje o budoucích cílech jak ve vztahu k vysokoškolským studiím, k profesi, tak i v oblasti partnerských vztahů. „*Dosažení identity je jako finální stadium adolescence spojeno s prohlubováním sebereflexe, s aktivitou a se subjektivní potřebou vytvořit smysluplnou kontinuitu mezi vlastní minulostí, přítomností a budoucností*“ (Macek, 1999, s. 26). Ještě větší měrou, než výše uvedený nárok na autorství vlastního života, zůstává filozofickým a etickým východiskům podřízen názor, že z období adolescence do období dospělosti přechází jedinec v tom okamžiku, kdy přestává být centrem vlastního zájmu a obrací se ve svých aktivitách ke druhým lidem (Langmeier a Krejčířová, 1998).

Najít jasná psychologická kritéria, která by adolescenty informovala, že překročili práh dospělosti, je velmi obtížné, ba se dá i říci, že dospívání od dospělosti se jasně ani oddělit nedá. Pokud však nechceme přijmout toto krajní stanovisko, bude třeba přisoudit velkou váhu subjektivním představám adolescentů o vlastním dospívání a nelze tedy opomíjet názory, představy a pocity samotných aktérů dospívání. Je zřejmé, že v souvislosti se společenskými, kulturními i politickými změnami dochází i k proměnám v sociální reprezentaci adolescence. Psychologická věda může popsat a utřídit pouze poznatky vycházející z empirických indikátorů o životě dospívajících. Bude-li mít smysl odlišovat aktuální osobní perspektivu od dlouhodobé osobní perspektivy, pak bude důležité zabývat se psychologií adolescentů (Nakonečný, 2009).

1.3 Socializace adolescenta

Socializace je procesem postupné přeměny člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou, který probíhá po celý život nahodile a živelně a vždy se odehrává v nějakém prostředí. „*Člověk má genetickou dispozici, která se v sociálním prostředí rozvíjí v sociabilitu, tedy schopnost navazovat kontakty, vztahy s jinými lidmi, přebírat různé role, napodobovat různé vzory, osvojit si různé poznatky, tedy schopnost sociálně se učit*“ (Kraus, 2008, s. 59).

Adolescence je obdobím, do něhož se soustřeďuje generační zlom, kdy na jedné straně člověk opouští hodnoty dětství, postupně vrůstá do dospělosti, ale zároveň projevuje odpor k některým znakům dospělosti, jako jsou diplomatičnost nebo přijímání kompromisů.

Adolescenti tvoří v rámci společnosti relativně samostatný celek, budují si svoji subkulturu (pravidla komunikace, hudba, literatura, móda atd.). Zároveň se ale jedná o skupinu vnitřně diferencovanou (učňové, studenti, pracující, nezaměstnaní), což znamená, že je diferencovaná i socializace. S ohledem na skutečnost, že v procesu socializace dochází k osvojování norem a hodnot, jejichž charakter nám není lhostejný, významnou roli sehrává sociální kontrola. Její úlohou je porovnávání jednání jednotlivce nebo celé skupiny adolescentů s hodnotami a normami společnosti. Je důležité, aby se zájmy a cíle jednotlivců příliš neodchylovaly od zájmu celé společnosti a tím nedocházelo k narušení plnění společenských cílů a hodnot (Ondrejko, 2002).

V partikulárních společnostech stačí socializace v rodině na to, aby jednatel uměl převzít roli dospělého. Ve vyspělé společnosti musí dospívající dostat příležitost, aby si k rolím osvojeným v rodině, také osvojil a naučil se rolím a jednání, které od něj očekává společnost. Tuto důležitou funkci plní skupina vrstevníků, kteří poskytují, tak jako rodina, na jedné straně emocionální jistotu, na druhé straně umožňují univerzální hodnotovou orientaci, včetně heterosexuálních kontaktů. Ve vrstevnické skupině jsou řešeny problémy společenské diferenciace, do kterých se adolescenti dostávají při přechodu z rodinného prostředí do společenského života (Ondrejko, 2002).

Výchovnou činností dochází k záměrnému ovlivňování v souladu s danými kulturně společenskými podmínkami v dané době. Důležité je, aby adolescent byl schopen získané poznatky a dovednosti přenést do svého jednání v každodenní životní realitě a postupně pak sebevýchovou přebíral řízení socializačního procesu sám. Sebereflexe vede k seberealizaci a jedinec socializuje vlastně sám sebe. Právě v období adolescence vzniká celá řada osobních potřeb, jako jsou potřeby vztahové, potřeby orientace v běžných situacích života i potřeby tvůrčího přesahu, hledání smyslu a souvislostí vlastního života (Kraus, 2008).

Výchova je řídicí proces, kterým lze průběh socializace usměrnit tak, aby byl v souladu s výchovnými cíli. Jedná se tedy o vědomou a řízenou socializaci zahrnující všechny činnosti, které člověka utvářejí pro život v konkrétní společnosti. Je důležité, aby adolescent byl schopen získané poznatky a dovednosti přenést do svého jednání. Sociální pedagogika právě hledá takové postupy a cesty, které by fungovaly přirozeně, tedy tak, aby vychovávaný co nejméně pociťoval, že je vychováván.

Uvolňování norem a pluralita možností volby zvyšuje prostor pro svobodu jednotlivce. Proces správné socializace adolescenta v souladu se zájmy současné společnosti ohrožují rizika, která vyplývají z nutnosti zvládat a překonávat neustále komplexnější a složitější úkoly v životě,

a to bez opory, které se adolescentům dostávalo v předcházejících formách socializace. Adolescenti plánující budoucí život mají větší rozhodovací možnosti, ale zároveň narůstá tlak na to, aby k rozhodování přistupovali. Vzrůstá tedy i individuální konkurenční tlak na zabezpečení sociální pozice a sociální status. Možnost většího individuálního sebehodnocení kráčí ruku v ruce s destabilizací sociálních životních souvislostí. Proto je důležité, aby právě adolescenti rozuměli svým emocím, aby věděli, kam patří, co mají dělat a také že to, co dělají, je správné a má nějaký smysl. V případě úbytku porozumění v záležitostech společně sdílených hodnot a norem, se může jejich získaný prostor svobody změnit na právo silnějšího (Kraus a Poláčková, 2001).

Úsilí adolescentů v komplikovaném procesu socializace, který je poznačený vztahem k rodině, škole, vrstevnické skupině i nastávajícímu zaměstnání je zaměřeno na získání výhodné statusové pozice, na výstavbu konceptů životních plánů a současně na snahu o získání emocionální jistoty (Ondrejko, 2002).

Helus (1973) rozlišuje čtyři složky socializace, z nichž první je **hodnotově normativní složka**, kterou tvoří deklarace společnosti o vlastních hodnotách, normách a ideálech a také sociální normy reprezentované sociálními institucemi (rodina, výchovné a vzdělávací instituce, náboženské instituce, politický a právní systém). Druhým aspektem socializace je **složka mezilidsky vztahová**, která determinuje sociální komunikaci i proces sociálního učení, ve kterém si adolescent osvojuje sociální role, které vyplývají z jeho pozic. **Rezultativní složka** systému je výsledkem kooperativní činnosti probíhající v přímé interakci lidí na základě hodnotově normativních principů. Čtvrtá složka, kterou Helus nazývá **osobnostní složkou**, vyjadřuje individualizační aspekt socializačního procesu. Tím má na mysli jedinečnou konstelaci osobnostních charakteristik jednotlivce (Helus, 1973, s. 23-24).

Díky procesu socializace se nad hodnotami založenými na tělesných a organických potřebách utváří nová rovina specificky lidského bytí s její vlastní oblastí hodnot, která je nezávislá na organických potřebách. Úkolem adolescentů je hodnoty založené na tělesně-vitální rovině integrovat do celku svého života tak, aby odpovídaly řádu hodnot přiměřenému lidské osobě, která se utváří v procesu socializace.

1.4 Adolescent – rodina – vrstevníci - víra

Rodina zůstává i v tomto tisíciletí nepostradatelnou a těžko nahraditelnou institucí, jejíž nezastupitelná funkce je při předávání hodnot z generace na generaci, funguje jako

nejvýznamnější socializační činitel. Úkolem rodinné výchovy je rozvoj *vztahu k sobě samému*, který je podmíněn láskou a úctou k životu, zdraví, zdravému životnímu stylu, vzdělání, k svobodě v rozhodování a zodpovědnosti za své činy. Dalším, neméně důležitým úkolem výchovy v rodině je rozvíjení *vztahu k rodině, k lidem a ke společnosti*, čímž se jedinec učí schopnosti kooperovat, umět se přizpůsobit, rozhodovat a vychovávat k občanské participaci. Rodiče by měli vést své potomky také k pozitivnímu *vztahu k přírodě* a její ochraně (Bakošová, 2008).

V počátečním období adolescence, kdy ještě dochází k výkyvům mezi závislostí a nezávislostí vůči rodičům, bývá k nim dospívající často kritický. Jedinec se rychle osamostatňuje, chce rozhodovat podle svého, často podléhá vlivu vrstevníků. Později se situace uklidňuje a vztahy s rodiči se postupně vyrovnávají a stabilizují. Vyšší míra autonomie není v rozporu s citovou vazbou na rodiče, ale naopak. V konečném období adolescence je ukončena závislost na rodině a dosažena úplná samostatnost, čímž je dokončen vývoj identity adolescenta. To však neznamená, že by rodina a její členové přestali být pro adolescenta důležitými. Spíše se ukazuje, že vyšší míra autonomie upevňuje citovou vazbu na rodiče.

Období dospívání považuje za klíčový atribut vrstevnické vztahy. **Seltzerová** (1989) popisuje adolescenci jako „*vrstevnickou arénu*“, kde se **vrstevníci** střetávají a konfrontují, než aby se jednalo o přátelství a blízkost. Tyto vztahy s vrstevníky jsou spíše prostředkem než cílem adolescentního chování. Adolescenti se vymaňují z dřívějších dětských rolí, ale s rolí dospělých nemají zkušenosti. Proto jsou právě v tomto období tolik důležití vrstevníci, s nimiž se jedinec může vzájemně srovnávat a pozorovat je. Členstvím v těchto vrstevnických skupinách může adolescent nabývat přesvědčení, že je středem pozornosti, že je výjimečný a jedinečný. Zároveň se často cítí tak, že právě pro jeho odlišnost mu nikdo nemůže rozumět a nikdo ho nemůže pochopit. Právě díky těmto změnám v sebehodnocení a sebereflexi může adolescent přijímat nové sociální role. Adolescent si uvědomuje, že pohled a názor z pozice druhého či dalšího ještě nemusí znamenat úplné porozumění. Adolescentní vrstevnické vztahy se vyznačují nestálostí a proměnlivostí, proto výroky druhých nejsou většinou vnímány jako definitivní hodnotící soudy. Vrstevnické vztahy zaujímají v období dospívání své nezastupitelné místo, proto by neměly být stavěny do kontrastu se vztahy k rodičům (Macek, 1999, s. 27).

Období adolescence je ve stále větší míře považováno za společensky atraktivní životní etapu s minimem společenských restrikcí. V běžném každodenním životě mládeže vzrůstá důležitost zábavy a relaxace, čímž je posílena i hodnota nezávazných vztahů. Díky zájmovým

aktivitám adolescentů, rozvoji cestování, vyšší mobilitě studentů a využívání nových informačních technologií umožňujících navazování vztahů jak v reálném, tak i ve virtuálním prostředí, dochází ke stále větší diferenciaci a rozšiřování interpersonálních vztahů (Macek a Lacinová, 2006).

Rovněž zde nesmí být opomenut fakt, že právě vrstevnická skupina vytváří prostředí pro vývoj partnerských vztahů. Vrstevníci poskytují dospívajícímu prostor pro získávání zkušeností s jedinci opačného pohlaví, komunikací ve skupině vrstevníků si adolescent ujasňuje hodnoty a normy, učí se vyjadřovat svá stanoviska. Vrstevníci a přátelé mohou přímo ovlivňovat výběr partnera a podobu romantického vztahu. Někteří dospívající prožívají své první partnerské vztahy s velkou zodpovědností a vážností, jiní adolescenti spíše v těchto vztazích experimentují. Romantické vztahy představují důležitý faktor ovlivňující proces intimity a identity, tedy dvou základních psychosociálních procesů, jejichž dovršení je předpokladem pro rozvoj zdravé dospělé osobnosti (Macek a Lacinová, 2006).

Na významu pro vlastní identitu nabývá hledání smyslu života i všeobecně platných morálních hodnot. Hledání smyslu života je obsaženo v potřebě seberealizace, sebenaplnění i sebetranscendence. *„Hlubší smysl vlastnímu životu může dát víra, která přesahuje aktuální existenci jedince a určuje jeho směřování. Existencionální motivy pro víru, ať už jde o konfesní příslušnost k uznávané církvi nebo k náboženské sektě, pomáhají adolescentovi najít konkrétní hodnoty a rámeček jejich vymezení pro jeho další život“* (Zacharová a Šimíčková-Čížková, 2006, s. 89).

Jak zde již bylo uvedeno, osobnost adolescenta při hledání a budování osobní identity bývá vystavena silnému vnitřnímu pnutí, když je nutno právě v tomto období řešit přípravu na povolání, vztahy k rodičům, erotické problémy i soutěž s vrstevníky. Součástí této krize bývá spirituální hledání, při kterém mívali dříve adolescenti oporu v obecně přijímaném křesťanství. V současné době, kdy zejména Evropa prodělává masový odvrát od křesťanství, ať už k jiným formám spirituality, k náboženské lhostejnosti nebo k ateizmu, bývá spirituální hledání obtížnější a často zmatené (Říčan, 2009).

Ateizmus je třeba považovat za takový postoj, který je založen na vědomém odmítnutí existence Boha, bohů či jiných nadpřirozených sil. Lidé moderní společnosti ztrácí smysl pro posvátno. Posvátno pro ně znamená překážku par excellence jejich svobodě. V moderním způsobu života hraje roli mnoho faktorů, které prožitkově oslabují náboženství a zabíjí posvátno. Mezi tyto faktory určitě patří nedostatek ticha a samoty, růst komfortu, možnost působit na vlastní tělo i duši plastickou chirurgií, anaboliky či dalšími psychotropními

látkami, ztráta bezprostředního kontaktu s přírodou, skrývání smrti a nemoci za zdmi institucí (Říčan, 2007).

Pro mnohé adolescenty je však náboženství zárukou uspokojování jejich potřeb, osobního bezpečí a tedy i vnitřní pohody a štěstí. Výraz „náboženství“ zde užitý neodpovídá žádnému konkrétnímu náboženství nebo spiritualitě, ale určité idealizované abstrakci, jež je patrně nejbližší humanistické interpretaci křesťanství. Náboženství je fenomén historicky proměnlivý, jeho projevy jsou velmi rozdílné v různých kulturách i společnostech. U lidí různého věku a s různým životním údělem je náboženská variabilita. V náboženství jde především o vztah člověka k tomu, co má vůči němu roli Boha. Pro člověka je Bohem to, co pro něj znamená nejvyšší normu a hodnotu, čemu nejvíce důvěřuje a čemu se cítí zavázán.

Mladí adolescenti pomocí víry hledají správné morální hodnoty, touží po lásce, povzbuzení, uznání, pravdě a pochopení, kterých se jim v běžném životě nedostává. Jejich víra je dělá šťastnějšími, neboť vědí, že nikdy nezůstanou sami. Víra pro ně znamená pevný základ, oporu skály a perspektivu věčnosti.

2 HODNOTY A HODNOTOVÁ ORIENTACE

Hodnoty a hodnotová orientace hrají v životním stylu lidí v mnoha ohledech zásadní roli. Každodenně jsme vystaveni tlaku okolí, abychom dělali závěry, hodnotili a souběžně jsme i hodnoceni. Hodnoty nejsou izolovanými entitami, ale často vytvářejí specifická seskupení, řady a více či méně provázané subsystémy. Hodnoty také nemají pro jedince stejný význam a sílu, z čehož vyplývá, že je lze seřadit do určité hierarchie, označované jako hodnotová orientace, hodnotový systém, popř. hodnotový žebříček. Systém přijatých, preferovaných a uznávaných hodnot jednotlivce je základem pro hodnotovou orientaci, která pak určitým uspořádáním hodnot vyjadřuje, čemu člověk v životě dává přednost a co považuje za významnější než jiné.

O hodnotách můžeme hovořit ve více souvislostech a významech. Výraz slova „hodnota“ byl původně spojován pouze s oblastí obchodování a směny, s fenoménem hodnoty vlastnictví a zboží. Ale zhruba od poloviny 19. století, kdy se tohoto pojmu chopila filosofie, byl termín „hodnota“ uveden do souvislosti s hodnotovými postoji, preferencemi a soudy člověka. Křesťanská stupnice hodnot je spjata se skromností, odpuštěním, obětavostí, dobročinností, vlídností, čistotou života, snaží se člověka obracet k vlastnímu sebezdokonalování. Křesťanství zdůrazňuje rovnost před Bohem, a to bez rozdílu. K výrazu „hodnota“ neoddelitelně patří i přídavné jméno „hodnotný“ či sloveso „hodnotit“. Hodnocením rozčleňujeme hodnoty na žádoucí, tzn. „dobré“ v nejširším slova smyslu a na nežádoucí, tzn. „špatné“ v nejširším slova smyslu. Hodnoty jsou tedy něčím, co je jako výsledek abstrakce přítomno v našem vědomí. Hodnoty slouží jako měřítko hodnocených skutečností a zároveň umožňuje identifikovat jednotlivé skutečnosti jako nositele určitých hodnotových kvalit. Pedagogický slovník označuje hodnotu jako *„subjektivní ocenění nebo míru důležitosti, kterou jedinec přisuzuje určitým věcem, jevům, symbolům jiným lidem atd.“* (Průcha, Walterová a Mareš, 2013, s. 322).

Hodnoty nás vnitřně přitahují a motivují, vztah k hodnotám je zpravidla provázen emocionálními prožitky a projevy. Pro lidský emocionální život platí, že je strukturován vztahem k hodnotám, jež jsou postihovány na nositelích hodnot. Pro správné rozpoznání a vnímání hodnot je důležitá součinnost emocionality i myšlení. Hodnoty nás motivují a podle nich orientujeme naše rozhodování a chtění, které se vždy udává v konkrétních situacích a směřuje ke konkrétním osobám, věcem, událostem, činům.

Sak (2000) rozlišuje sedm hodnotových orientací současné mládeže:

- „globální (vyjadřuje zájmy lidského rodu – zdraví, mír, životní prostředí),
- reprodukční (orientace na rodinu a děti),
- hédonistická (orientace na zájmy, záliby, přátelství a lásku),
- profesně-rozvojová (důraz na vzdělání, rozvoj vlastní osobnosti a zajímavou práci),
- liberální (cení především svobodu, demokracii),
- materiálně-egoistická (majetek, plat, společenská prestiž a úspěch v zaměstnání),
- sociálně-hodnotová (být užitečný druhým, veřejně prospěšná práce, společenská aktivita)“ (Kraus, 2006, s. 60).

Podoba hodnotové orientace není u člověka stálá, individuální hodnoty se vytvářejí v průběhu procesu především primární socializace a obvykle se předpokládá, že základní kostra hodnotové orientace je relativně ustálená po období puberty. Ale stejně jako socializace i hodnotová orientace pokračuje a v určité míře se proměňuje po celý život. Hodnotami získanými od rodiny, vrstevníků a dalších lidí si vytváříme vlastní hodnoty, podle nichž jednáme, a které nás ovlivňují i v dalších činnostech. Jsou hodnoty uznávané obecně celou společností, to jsou zejména hodnoty týkající se morálky a hodnoty individuální, které objevujeme během našeho života pomocí vnímání a přijímáním nových zkušeností. Tyto hodnoty jsme potom schopni uspořádat dle důležitosti, kterou jim přisuzujeme do žebříčku hodnot, který můžeme nazývat hodnotovou hierarchií.

2.1 Teoretické vymezení pojmu hodnota

Pojem hodnota není definován v obecné literatuře jednotně. Jiné nazírání na tento pojem mají ekonomové, různé pohledy jsou i v rámci společenských věd. S ohledem na zaměření této práce uvedu pouze některé koncepce hodnot.

Kolář (2012) charakterizuje hodnoty takto: „*Hodnotami rozumíme buď všechno, co přináší uspokojení, nebo hodnoty v užším slova smyslu, jsou základní kulturní kategorie, které odpovídají našim vyšším tendencím, normám a ideálům sociálním, mravním a estetickým*“ (Kolář, 2012, s. 48). Hodnoty jsou vlastně produkty lidské aktivity. Objektivní vlastnost věci se pro člověka stává hodnotou, pokud uspokojuje nějakou jeho potřebu.

Kraus (2006) uvádí: „*Hodnota je výsledkem aktu hodnocení, které je bytostnou součástí lidského myšlení a prožívání, jeho prostřednictvím vyjadřuje člověk svůj vztah ke světu. Předmět nebo jev nabývá hodnoty, nabývá-li lidského smyslu a začleňuje-li se do společenského procesu*“ (Kraus, 2006, s. 59). Pokud bychom však kladli jednostranný důraz pouze na akt hodnocení, směřovali bychom k psychologizaci hodnot, kdy hodnoty jsou chápány jako něco pouze subjektivního a tím i relativního. Tím by došlo ke splnutí hodnot se samotným bytím věcí a setření rozdílu mezi oblastí faktické skutečnosti a hodnot.

Hodnoty jsou něčím, co nás nenechává lhostejnými a chladnými, ale jsou i tím, o co usilujeme, co je pro nás atraktivní. Proto nás hodnoty tolik přitahují a motivují. V souladu s tím můžeme konstatovat, že vztah k hodnotám je zpravidla provázen emocionálními prožitky a projevy. Významné místo proto zaujímají hodnoty v motivační struktuře člověka a v jeho chování.

Velehradský (1978) charakterizuje pojem hodnoty takto: „*Hodnoty mohou být chápány jako hlubinná vrstva osobnosti, jako něco, co si člověk běžně neuvědomuje, ale co významně jeho činnost ovlivňuje*“ (Velehradský, 1978, s. 72).

Laca (2013) definuje hodnotu „*jako konstrukt, který má vliv na rozhodování a chování člověka, na jeho vnímání lidí a událostí ve společnosti*“ (Laca, 2013, s. 207). Aby hodnota projevila svoji „hodnotu“ v člověku, je realizovaná prostřednictvím zkušenosti, poznání a hodnocení, které spolu navzájem souvisí.

Eyre (2007) považuje za respektovanou a univerzálně přijatelnou takovou hodnotu, která „*prospívá jak člověku, který ji uznává, tak lidem, s nimiž v duchu této hodnoty jedná*“ (Eyre a Eyre, 2007, s. 12).

Pojem „hodnota“ je často spojován s termínem „postoj“. Ale „postoj“ bychom měli chápat jako vztah či poměr jejich nositele k něčemu nebo někomu, postoje jsou spíše osobnostního rázu. Oproti tomu „hodnoty“ jsou nadosobní a trvalejšího rázu. Jedinec si může vytvářet žebříček hodnot, hodnoty může zvnitřnit a stanovovat si priority. Hodnoty se projevují prostřednictvím postojů, a proto je vhodné je také prostřednictvím postojů zkoumat. Hodnotovou orientaci tedy můžeme chápat jako určitý výsledek hodnotového postoje, který vyjadřuje cílové zaměření subjektu. K hodnotám se váží morální a etické aspekty.

Hodnoty, které jsou svým původem spojeny s výzvami, požadavky a nároky druhých lidí, ale i dalších živých bytostí, jsou spojeny se schopností uznat hodnotu druhých lidí. Vztah k těmto

hodnotám nás vyvádí z imanence našeho vědomí k transcenci směrem k jinému a otevírá nás vůči druhým.

Úcta k právu a respektování zákonů, které zachycují společně sdílená pravidla a normy, je jednou z důležitých hodnot demokratického společenství. V *Listině základních práv a svobod*, která je součástí ústavního pořádku České republiky, jsou zakotveny základní hodnoty demokratické společnosti, které bychom měli respektovat, využívat a dopřávat druhým:

- *„Stát je založen na demokratických hodnotách.*
- *Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.*
- *Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona.*
- *Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.*
- *Každý má právo na vzdělání.*
- *Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena.*
- *Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu.*
- *Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny“ (Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., s. 17-24).*

K těmto a dalším hodnotám je třeba lidi vychovávat již od dětství, aby snadno rozeznali, co je dobro a co zlo, aby věděli, o co usilovat a netápali v tom, co je důležité.

Jsou hodnoty, které mají obecnou platnost, a které by měly být akceptovány všemi členy společnosti. Jsou hodnoty, které někteří lidé nevnímají jako důležité, ale jiní je vnímají jako zásadní, bez kterých nelze přežít. Hodnoty bývají častým předmětem vědeckých výzkumů, přestože jsou konstruktem, který není přímo pozorovatelný. Z metodologického hlediska také neexistuje jasný návod na to, jak hodnoty zjišťovat a hodnotit. Hodnocením a hodnotami se zabývá moderní filosofická disciplína, která je součástí praktické filosofie, a která se nazývá axiologie nebo také filosofie hodnot (Kučerová, 1996).

Hodnoty slouží jako měřítko hodnocených skutečností a hodnoty také umožňují identifikovat jednotlivé skutečnosti jako nositele hodnotových kvalit. Hodnota je povýšena na jakési ideální měřítko, pokud vystupňuje na svou ideální či maximální míru, a potom se jednotlivé

skutečnosti, identifikované jako nositelé hodnoty, ukazují jako více nebo méně hodnotné a lze je poté seřadit do jisté hierarchie hodnot.

2.2 Hierarchie hodnot

Schopnost rozdělit hodnoty do hodnotové hierarchie znamená nalézt kritérium, podle kterého následně můžeme prohlásit určitou hodnotu za „vyšší“ či „nižší“. Tuto hodnotovou hierarchii vytváříme my lidé, společnost, ve které žijeme, rodina, kulturní obyčeje, tradice. Hodnocení je volba mezi kvalitami, výběr na základě určitých kritérií, vzorců a standardů.

Na jednání člověka má vliv strukturovaný systém hodnot, ne pouze jedna konkrétní hodnota. Každá hodnota je v hodnotovém systému jedince ovlivňována pozicí ostatních hodnot. Vliv hodnotového systému je modifikován také ostatními složkami osobnosti a společenskými podmínkami, za jejichž působení je hodnota naplňována (Sak a Saková, 2004).

Na utváření hodnotové hierarchie se podílejí činitelé endogenní i exogenní. V hodnotové orientaci se projevují individuální rozdíly každého jedince, které jsou dány pohlavím, věkem, psychikou, sociální zralostí, dosaženým vzděláním. Mezi exogenní faktory určující hodnotovou orientaci patří materiální podmínky, vliv výchovných a sociálních institucí a vliv politicko-ekonomické sféry ve společnosti (Kraus, 2006).

K vytvoření **hierarchie hodnot** (hodnotové struktury) je nutné **hodnocení**. Hodnocení patří neoddělitelně k hodnotám, souvisí s jejich uvědomováním, objevováním, potvrzováním či zpochybňováním a kritizováním. Hodnocení je složitá aktivita, která vyžaduje prvky zorientování se, porozumění, ocenění, rozhodování, zaujetí stanoviska atd. Hodnocení je ale v naprosté většině značně subjektivní, protože jedinec hodnotí většinou podle svého zájmu, přesvědčení nebo individuální zkušenosti, což je zcela přirozené. Každé rozhodování v sobě v podstatě skrývá i procesy hodnocení. Můžeme říci, že každé naše rozhodnutí je determinováno zhodnocenými podmínkami a naší hodnotovou orientací. Každý tedy může zvolit kritérium hodnotové hierarchie podle svých intelektuálních či praktických možností. Za svou volbu je ale každý zodpovědný.

Z výše uvedeného vyplývá, že systém hodnot, tzv. hierarchie hodnot či žebříček hodnot, může být u lidí odlišný. Jinou hierarchii hodnot má ten, kdo se zaměřuje pouze na svůj vlastní zájem, jinou hierarchii hodnot má ten, komu nejde pouze o sebe, ale i o druhé, jinou hierarchii hodnot má člověk nemocný, věřící atd. Jaký si vytvoříme vlastní žebříček hodnot, záleží pouze na každém z nás. Problematika hierarchie hodnot patří k závažným úkolům bádání.

O její složitosti svědčí nejen čistě teoreticky a s tím související metodologicky obtížné otázky, ale do určité míry i společenské jevy, s nimiž se setkáváme v běžném životě (Nytrová a Pikálková, 2011).

Přiřadit hodnoty k „vyšším“ nebo „nižším“ můžeme například podle toho, zda se jedná o hodnoty „duchovní“ nebo „materiální“. Ale toto rozdělení lze považovat za příliš úzké a z mnoha důvodů nevyhovující.

Rozdělit hodnoty lze také podle jejich původu. Specificky kulturní a sociální hodnoty lze považovat za „vyšší“, tělesně-vitální hodnoty za „nižší“.

Hodnoty tělesně-vitální nebo kulturně a sociálně podmíněné můžeme také rozdělit na hodnoty, které mají svůj původ ve výzvách, požadavcích a nárocích druhých a na hodnoty, které jsou spjaty s našimi potřebami, jsou egocentrické (touha po moci, slávě, potřeby ekonomické, atd.).

Žádná z uvedených oblastí hodnot přitom není sama o sobě špatná, nikdo se nemůže zcela vyhnout tomu, aby byl motivován a přitahován např. hodnotami ekonomickými či tělesně-vitálními. Tato pluralita hodnot ale často vede k tomu, že se v některých situacích musíme rozhodnout, kterým hodnotám dáme přednost před jinými. V souladu s tím závisí na naší volbě určité hodnoty, zda v situaci obstojíme, nebo v ní selžeme. To, že některou hodnotu prohlásíme za „nižší“, neznamená znevážení této hodnoty, ale pouze její relativizaci vzhledem k „vyšším“ hodnotám. I „nižší“ hodnota může být sama o sobě dobrá. Pokud hodnotový obzor člověka zůstává omezen pouze na „nižší“ hodnoty a člověk není schopen v určitých situacích dát přednost „vyšším“ hodnotám před „nižšími“, pak se nejenom může proviňovat vůči druhým, ale citelné důsledky to má i pro něho samého v tom smyslu, že jeho osobnost zůstává nerozvinuta (Velehradský, 1978).

Hodnotový systém mladého člověka je výsledkem jeho hodnotové orientace, která se formuje v rodinném a školním prostředí. V současnosti se hodnotová orientace mladých lidí jeví jako účelová, pragmatická a individualistická. V oblasti hodnotové orientace mládeže nebývá problémem nedostatek hodnot, ale jejich pluralita a z toho vyplývající nejasnost jejich priorit.

Hodnotový žebříček určitého jedince určuje jeho povahu, hluboce zasahuje do jeho osobnosti, odhaluje vlastní jádro a osobní uspořádání hodnotových preferencí, v zásadě rozhoduje o tom, kým je. Základ správnosti či nesprávnosti vedení lidského života je nutné hledat právě ve vztahu k hodnotám a v hodnotových preferencích daného jedince.

2.3 Morální hodnoty

Morálka z filosofického hlediska znamená sféru jednání a chování lidí, hodnocenou a posuzovanou z hlediska etických hodnot. Je to proměnlivý a historicky podmíněný soubor hodnotících soudů, názorů, pravidel, ideálů a norem, jimiž se lidé řídí ve svém praktickém jednání. Morálka jako normativní systém představuje vnitřní sankce jedince, které limitují jeho jednání. Morální normy vyplývají z dohody vzešlé z diskursu o správném a nesprávném či dobrém a špatném, který v normativní formulaci vyústí. Morálku tvoří soubor pravidel lidského chování a jednání a odpovídá pravidlům a hodnotám, k nimž je jedinec vázán osobně. Morálka se často ztotožňuje s etikou, ale etika na rozdíl od morálky odpovídá pravidlům a hodnotám obecně. Morálka představuje formální aspekt mravnosti, tzn. shodu jednání a chování s morálním cítěním a svědomím (Kutnohorská, Cichá a Goldmann, 2011).

Základem morálky je víra v závaznost mravních norem, které jsou platné v dané době pro jedince, skupinu a společnost. Pojem „morální“ znamená týkající se morálky, duchovní a psychické stránky jedince, z mravnosti vyplývající. Tento pojem tedy neznámá „mravně dobrý“, ale „patřící do oblasti morálky“. Oproti tomu pojem „nemorální či amorální“ není opakem „morálního“, ale znamená označení něčeho, co se nachází mimo oblast morálky. Jednání označené za morálně dobré nebo morálně špatné znamená shodu, popř. neshodu s platnými normami a s vlastním svědomím (Dvořáková, 2008).

Původem a podstatou morálního vědomí a jednání a mravností se zabývá filosofická disciplína nazývaná etika. **Etika** jako věda či nauka o morálce posuzuje vztahy ve společnosti a z hlediska morálky stanovuje to, co je a co by mělo být. Etika jako věda teoreticky a kriticko-normativně stanoví, co je mravné a co ne. Etika zkoumá podstatu a funkci morálky a mravního vědomí. Součástí etiky je morální hodnocení, kdy hodnotu posuzujeme a srovnáváme s určitým standardem, zvykem nebo vzorem. Jednání následně můžeme označit za etické nebo neetické, mravné nebo nemravné. Uvědomováním a srovnáváním hodnot, k čemuž je zapotřebí **hodnotový cit**, můžeme vytvořit určité pořadí hodnot – hierarchii hodnot. Pěstování hodnotového citu by mělo být součástí myšlení, vzdělávání a komunikace (Kutnohorská, Cichá a Goldmann, 2011).

Již **Komenský** (1858) vyzýval k výuce k morálním hodnotám. Ve svém díle *Informatorium školy mateřské* sepsal, jakým mravům a ctnostem se mají děti vyučovat.

Z celkového, velmi podnětného přehledu cílů z oblasti hodnot, kterým mají být děti učeny, je to např.:

- *„Střídmosti, aby zvykaly podle potřeby přirozenosti jísti a pítí.*
- *Náramně potřebné jest učiti je pravdomluvnosti.*
- *Spravedlnosti ať se učí, na cizí věci nesahati, nebrati, nekrásti, navzdory nic nečiniti.*
- *Dobré jest také zvykati pracovitosti, zahálky pak utíkati.*
- *Trpělivosti a ustupování své vůle mohou také přiučování býti.*
- *Ochotnost k službě starším pěkná jest mládeže ozdoba.*
- *Půjde za tím zdvořilost obyčejů, aby uměli vlídně se míti, pozdravovati, děkovati, ruky podávati, pokloniti se, dá-li se jim co, poděkovati“ (Comenius a Gindely, 1858, s. 19-20).*

Současné uspořádání světa vyžaduje novou etiku odpovědnosti, založenou na nutném minimu humánních hodnot, postojů a kritérií, jimž budou moci přitakat všechny národy a společnosti. Důležitá je tolerance a snášenlivost. Je zde potřeba chápat nutnost určitého kompromisu a být k němu ochotni. Morální norma je závazná pro každého člověka, je to norma, která reguluje naše chování, jednání a činy, jako závazný „mravní zákon v nás“. Nový fenomén v podobě internetu a sociálních sítí přispívá k vyhasínání citů k bližním. Hrozí i nebezpečí vyhasínání estetického a s ním spjatého etického vnímání, které následně vede k pustošení životního prostředí, odcizení od přírody a uchylování se do uměle vytvářeného prostředí.

Mezi charakteristické rysy morálního postoje adolescentů patří potřeba uvažovat o morálních principech a zaujímat k nim vlastní stanoviska. Adolescenti mají tendence k absolutizujícím a akcentovaným závěrům. Také mají sklon k vyžadování dodržování uznávaných principů a z toho vyplývá jejich netolerance k lidem s jinými názory. Adolescence je vývojovou fází, v níž je kladen důraz na podporu a pomoc znevýhodněným a slabším. V rámci blízkých vrstevnických vztahů se rozvíjí altruistické chování. Adolescent se učí myslet na druhé, a dokonce i dávat přednost uspokojení potřeb jiného člověka na úkor vlastních potřeb (Vágnerová, 2005).

2.4 Klasifikace hodnot

Hodnoty lze klasifikovat na základě různých kritérií. Tato kritéria ale vždy zahrnují subjektivní pohled autora. Člověk si ve svém praktickém životě diferenciaci hodnot ani neuvědomuje, diferenciaci je spíše záležitost teoretická, i když vychází z praktické činnosti.

Laca (2013) rozděluje hodnoty z následujících hledisek:

- „z hlediska procesu hodnocení“ (hodnota je předmětem a výsledkem hodnocení, jako hodnota užitková, právní, estetická, etická atd.),
- „z hlediska předmětu hodnocení“ (hodnoty reálných objektů, událostí, vztahů, patří sem i hodnotové představy, které nás těší, nebo kterých se bojíme),
- „z hlediska subjektu hodnocení“ (hodnoty osobní, nejčastěji hodnoty estetické, etické, právní, společenské a náboženské),
- „z hlediska motivace“ (hodnoty východiskové, s kterými jsme v reálném kontaktu, a které uspokojují naše potřeby, a o které usilujeme),
- „z hlediska polarity“ (hodnoty kladné, pozitivní a hodnoty záporné, negativní, které nám škodí a jsou v rozporu s našimi potřebami) (Laca, 2013, s. 137).

Spranger (1958) provedl klasifikaci hodnot dle typu člověka a rozlišil následující typy osobností podle jejich preferovaných hodnot:

- „typ teoretický“ (cílem je hledání pravdy a hodnotou je poznání),
- „typ ekonomický“ (cílem je sebezáchova a hodnotou je užitečnost),
- „typ estetický“ (cílem je konání dobra a hodnotou je láska),
- „typ politický“ (cílem je ovládnutí druhých a hodnotou je moc),
- „typ náboženský“ (cílem je sebezpřesah a hodnotou je jednota s Bohem) (Duffková, Urban a Dubský, 2008, s. 126).

Battaglia (1990) dělí hodnoty podle druhu touhy:

- „hodnoty biologické“ (zdraví, síla),
- „hodnoty ekonomické“ (peníze, bohatství),
- „hodnoty estetické“ (krása),

- „*hodnoty morální*“ (dobro, ctnosti),
- „*hodnoty náboženské*“ (svátost jako touha po dokonalosti a věčnosti) (Laca, 2013, s. 137-138).

Frankl (1994) rozdělil hodnoty do tří skupin:

- „*tvůrčí hodnoty*“ (aktivita, produktivita, představují snahu něco dělat a tvořit),
- „*zážitkové hodnoty*“ (emocionalita, snaha někoho milovat, něco prožít),
- „*postojové hodnoty*“ (postoj k životu, k sobě samému, spočívající ve schopnosti najít nějaký smysl, stát tvář v tvář nezměnitelnému osudu, mít něco, co člověk po sobě na světě zanechá) (Prudký, 2009, s. 41).

V životě existuje mnoho hodnot různého druhu, a proto existuje i velké množství různých klasifikací. Hodnoty jsou imanentní ve vztahu lidského subjektu a objektu. Člověk je sám subjektem právě proto, že je aktivní stránkou v subjekto-objektivním vztahu. Hodnoty jsou produkty lidské aktivity. V každé situaci může mít pro člověka hodnotu cokoli, ale je třeba podotknout, že ta samá věc může u jednotlivců vypovídat jinou hodnotu v rámci sociálního prostředí. Pro lidi jsou hodnotné události, poznatky, vztahy, ale i naše představy a slova, s kterými se setkáváme každodenně v každém sociálním prostředí.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 VÝZKUM

Výzkum hodnotových preferencí současných adolescentů na našich středních školách má klíčový význam pro zkvalitnění edukačního procesu. Pedagogům, kteří často naráží na množství výchovných problémů, dodávají závěry z realizovaných šetření komplexní informace o jejich žácích, které jim následně umožní lepší zacílení jejich pedagogicko-psychologického působení. Není v silách konkrétního učitele analyzovat kořeny případného problému, které tkví v primárně socializačním prostředí, ale i v celospolečenských procesech.

Výzkum adolescentů je potřebný proto, že právě věk adolescentů představuje z hlediska vývojové psychologie klíčové období pro rozvoj mravních a charakterových rysů osobnosti, které mají v pozdější době tendenci spíše ke stabilitě a v průběhu dalšího vývoje dochází většinou k rozvíjení již získaných postojů a přesvědčení.

Na základě studia literatury, a to zejména odborných knih, studií a internetových stránek jsem zjistila, že na hodnotový systém dospívajících má primární vliv sociální prostředí. V období adolescence slábne pozice rodiny, některé její funkce přebírají jiné instituce, velký vliv na formování hodnotové orientace adolescenta mají především vrstevníci a prostředí, jímž jsou obkloповáni a v neposlední řadě také média.

V této bakalářské práci jsem se rozhodla řešit výzkumný záměr metodou kvantitativního výzkumu. Výzkum lze charakterizovat jako systematické, empirické kontrolované a kritické vědecké bádání. Funkcí empirického výzkumu je ověřování pravdivosti hypotéz, jež lze zpracovat do podoby, kterou pro ten či onen úkol potřebujeme. Empirický výzkum je jedním z prostředků získání a zpracování informací.

Při výzkumu je pracováno s měřitelnými proměnnými. V kvantitativně zaměřeném výzkumu zkoumáme, jak se změnou nezávisle proměnných mění proměnné závislé. V tomto empirickém výzkumu jsou nezávisle proměnnými pohlaví a víra. Závisle proměnné jsou vybrané hodnoty, neboť předpokládám, že se změnou nezávisle proměnných se závisle proměnná proměňuje.

Zde použitý kvantitativní výzkum je postaven na údajích, které lze číselně vyjádřit, a jeho předmětem je konkrétní, matematicky postižitelný jev. **Kvantitativní výzkum** bude prováděn **formou neinferenční, popisné statistiky**, jejíž výsledky nelze zobecnit na celou populaci, jelikož rozsah zkoumaného vzorku je nereprezentativní. Data získaná v kvantitativní organizaci výzkumu budou dále analyzována, technicky zpracována i jinak formálně

vyjádřena, popřípadě komentována. Rovněž bude provedena konfrontace zjištěných údajů s hypotézami, které stojí na počátku výzkumu. Analýza zjištěných dat a z nich odvozených závěrů bude doplněna o jejich interpretaci a diskusi.

3.1 Metoda, technika a cíl empirické části

Metoda je základní způsob provádění empirického průzkumu. Základním požadavkem na logiku výzkumné metody je efektivnost a validita získaných informací. Musí tedy měřit to, co jsme si předsevzali. Metodou vědecké práce rozumíme určitý pracovní postup, směřující k dosažení vytyčeného cíle. V této práci využiji **statistickou metodu**, která vychází z předpokladu hromadného výskytu jevů, které lze kvantifikovat pomocí matematické statistiky. V tomto kvantitativně pojatém výzkumu se ve variantě šetření zkoumajícího objeví nereprezentativní vzorek. Tato metoda předpokládá formulaci hypotéz, které jsou následně testovány matematickou statistikou.

Existuje celá řada technik výzkumného ověřování, např. dotazník, rozhovor, pozorování, analýza dokumentů, textová analýza či interview. Technika je tedy konkrétní způsob, jakým probíhá sběr dat. Zvolila jsem **techniku dotazníku**, neboť se domnívám, že v případě anonymních písemných odpovědí budou respondenti odpovídat relativně otevřeněji a pravdivěji, než by odpovídali např. u techniky rozhovoru. Shromažďování dat pomocí dotazníku se zakládá na písemném dotazování respondentů. Je určena pro získávání většího množství údajů. Jedná se tedy o kvantitativní výzkum. Dalším důvodem výběru volby dotazníku byla nižší časová náročnost pro respondenty (Gavora, 2010).

Strukturu dotazníku jsem rozdělila do tří částí. Vstupní část se skládá z hlavičky a vysvětluje cíle dotazníku, aby respondent pochopil, že tazateli předává užitečné informace. Připojila jsem k dotazníku stručné vysvětlení o mém záměru a způsobu využití výsledků šetření. Druhá část dotazníku obsahuje vlastní otázky. Na konec této části jsem zařadila otázky faktografické, které se vyznačují vysokou validitou (Kraus, 2004). Dotazník je ukončen poděkováním respondentovi za spolupráci.

Délku dotazníku jsem vytvořila takovou, abych získala všechny potřebné údaje a zároveň neunavovala respondenty, což by mohlo vyústit do povrchního vyplňování dotazníku. Při tvorbě otázek jsem se zaměřila na to, aby byly otázky pro všechny respondenty srozumitelné a jednoznačné. Vyhnula jsem se dvouhlavňovým otázkám a otázkám vzbuzujícím předpojatost. Otázky jsou kladeny tak, aby na ně respondenti uměli odpovědět

a aby smysluplnost otázek zvýšila zájem respondentů o odpovídání a zvýšila validitu jejich odpovědí.

Při sestrovování dotazníku jsem se inspirovala Sakovým (2004) žebříčkem hodnot. Tato metodika pracuje s baterií hodnot, k jejichž významu se respondent vyjadřuje pomocí pětistupňové škály, přičemž číslo 1 znamená bezvýznamnou hodnotu a číslo 5 hodnotu nejvýznamnější. Dále dotazník tvoří otázka polouzavřená (polootevřená), jedná se o kombinaci uzavřené a otevřené otázky. V závěru dotazníku jsou uzavřené otázky, které nabízejí hotové alternativní odpovědi. Dotazník (vlastní konstrukce) obsahuje celkem 28 otázek.

Na gymnáziu v Jihlavě jsem nejprve provedla **pilotáž** s cílem zjistit, zda plánovaný výzkum lze ve škole se studenty realizovat. Abych se vyvarovala problémům, kdy respondenti správně neporozumí otázkám z důvodu, že některé položky v dotazníku nejsou vhodně formulovány, provedla jsem **předvýzkum** s 15 studenty, kteří se dále již výzkumu nezúčastnili. S ohledem ke skutečnosti, že respondenti se při svých odpovědích nesečkali s většími problémy, mohla jsem po menších korekcích v dotazníku přistoupit k provedení **vlastního výzkumu**. Ve spolupráci s učiteli gymnázia byly dotazníky rozdány a studenti byli seznámeni s tím, že jsou anonymní a poslouží pouze jako podklad mé bakalářské práce. Samotný dotazník je přiložen k této práci v příloze č. 1.

Cílem této bakalářské práce je zjistit hodnotovou orientaci u maturujících adolescentů na jihlavském gymnáziu a utvořit obraz preferencí hodnot jednotlivých skupin žen a mužů, věřících a nevěřících respondentů, popř. také zjistit, zda existují hodnoty, které mají stejné pořadí významnosti pro tyto mladé lidi. V návaznosti na teoretickou část práce se pokusím zjistit, jaké morální hodnoty tito adolescenti upřednostňují. V souvislosti s tématem bakalářské práce je mým cílem v empirické části zjistit odpovědi na několik základních otázek. Ovlivňuje víra v Boha hodnotovou orientaci mladých lidí? Upřednostňují současní adolescenti osobní hodnoty nad hodnotami spojenými se společenskou užitečností? Dospívá generace lidí sice vzdělaných, ale morálně lhostejných? Vítězí u dnešních maturujících studentů důležitost vztahových hodnot nad ekonomickými hodnotami, nebo je tomu naopak?

K úspěšnému dosažení cíle práce jsem v květnu 2014 zpracovala projekt a časový harmonogram práce. Podle tohoto plánu bylo prvním a základním úkolem vyhledávání a studium literatury, její zpracovávání a hromadění poznámek s patřičnými bibliografickými údaji. Souběžně byla také provedena pilotáž na gymnáziu v Jihlavě, kde jsem si ověřila možnost provedení empirického šetření, a také bylo krátkým rozhovorem s několika studenty

zjištěno, že mezi maturujícími studenty lze zvolený problém zkoumat. Potěšujícím zjištěním byl zájem jak pedagogů, tak studentů o tento druh výzkumu. V zimních měsících jsem zpracovala teoretickou část bakalářské práce, stanovila cíl práce a vytvořila hypotézy. V únoru 2015 jsem přistoupila k další části jádra práce, a to k provedení předvýzkumu a následně k samotnému výzkumu, díky kterému byly shromážděny odpovědi na otázky zvolené v dotazníku. V průběhu měsíce března 2015 jsem zpracovala část praktickou zaměřenou na výsledky empirického šetření, jehož výsledky jsou vyjádřeny v grafické podobě. Je provedena jejich analýza se závěrem a zamyšlením nad tím, zda tato práce potvrzuje či rozvíjí teorii studované disciplíny a jaká doporučení pro úspěšné sociálně pedagogické působení lze odtud odvodit. V měsíci dubnu 2015 bude před odevzdáním provedena konečná úprava a korekce bakalářské práce.

3.2 Charakteristika respondentů

Cílovou skupinu respondentů tvořili studenti maturujícího ročníku jihlavského gymnázia. V posledním ročníku studuje 150 studentů v pěti třídách, z nichž jednu třídu tvoří studenti osmiletého gymnázia, v jedné třídě studují žáci šestiletého gymnázia, v další třídě jsou studenti čtyřletého sportovního gymnázia a dvě třídy jsou zaplněny maturujícími adolescenty čtyřletého gymnázia.

Předvýzkumu se zúčastnilo 15 studentů, kteří se již dále nezúčastnili samotného výzkumu.

Ze zbývajících 135 studentů jich vyplněné dotazníky odevzdalo všech 117 přítomných dotazovaných, 18 žáků v době vyplňování dotazníku nebylo ve škole přítomno. Studenti vyplňování dotazníku kvitovali, neboť během vyučování měli malé zpestření.

Ze 117 přítomných dotazovaných studentů bylo 79 žen, přičemž 24 dotazovaných žen se vyjádřilo, že jsou věřící a 55 žen se označilo jako nevěřící. Z 38 mužů bylo 8 mužů věřících a 30 mužů se označilo za ateisty.

Charakteristikou respondentů je také jejich věk. Průměrný věk adolescentů studujících v posledním ročníku jihlavského gymnázia vykazuje hodnotu 18,78.

Ve věku 18 let je 34 respondentů, z toho 4 muži a 19 žen, kteří se označili za ateisty a 2 muži a 9 žen, kteří se označili za věřící.

Ve věku 19 let je 75 respondentů, z toho 24 mužů a 32 žen, kteří se označili za ateisty a 5 mužů a 14 žen, kteří se označili za věřící.

Ve věku 20 let je 8 respondentů, z toho 2 muži a 4 ženy, kteří se označili za ateisty a 1 muž a 1 žena, kteří se označili za věřící.

S ohledem na skutečnost, že věková diferenciací respondentů je minimální, rozhodla jsem se ve své práci dále k věku studentů nepřihlížet. Zjištění věku respondentů bylo důležité k ověření, že svou věkovou kategorií skutečně náleží k maturujícím adolescentům, a proto otázka tento úkol splnila. Za podstatná kritéria prováděného výzkumu, podle kterých budu dále zkoumat hodnotovou orientaci studentů, jsem zvolila rozdělení adolescentů dle jejich pohlaví a vztahu k víře.

3.3 Tvorba hypotéz

Základem kvantitativního výzkumu je deduktivní proces usuzování, kdy na počátku jsou uvedena očekávání neboli hypotézy teorie. Proto je velký důraz kladen na formulaci hypotézy, která má být analýzou sebraných dat potvrzena nebo naopak vyvrácena. Správná formulace hypotézy je důležitá pro statistickou ověřitelnost, aby v závěru mohla být tato hypotéza potvrzena či zamítnuta. Jako podklad dalšího zkoumání jsem vytvořila 4 následující hypotézy (Disman, 2011).

Hypotéza č. 1:

Současná dospívající mládež dává přednost hodnotám východiskovým před hodnotami spojenými se společenskou užitečností.

Tuto hypotézu jsem sestrojila na základě teoretických znalostí získaných studiem odborné literatury. Vycházím tedy z předpokladu, že pro současné adolescenty mají větší význam hodnoty, které je v současnosti uspokojují, s kterými jsou v reálném kontaktu a hodnoty, o jejichž dosažení studenti usilují, aby jim tyto hodnoty především v budoucnosti přinášely uspokojení. Tyto hodnoty označil Laca (2013) jako hodnoty východiskové. Předpokládám, že hodnoty týkající se **zdraví, lásky a sexu** se budou u zkoumaných respondentů nacházet

na vyšších příčkách hodnotového žebříčku, stejně tak jako hodnoty **vzdělání a kariéra**, které jsou jistě velmi důležité pro spokojený budoucí život. Škola, která je významným socializačním činitelem a institucí, ovlivňuje osobnost a každodenní zkušenost dospívajících. Je zřejmé, že pro studenty maturujícího ročníku gymnázia je jejich vzdělání prioritou a většina z nich touží po dalším studiu na vysoké škole, ať již z důvodu potřeby získání dalších, hlubších a specializovaných vědomostí podle jejich zaměření, nebo z důvodu touhy prodloužit si své adolescentní období. Na základě toho předpokládám, že respondenti budou hodnotu kariéry preferovat, neboť tato hodnota by současným adolescentům měla přinášet uspokojení především v budoucnosti.

Proti výše uvedeným hodnotám východiskovým (Laca, 2013) jsem postavila hodnoty spojené se společenskou užitečností, mezi něž patří **veřejně prospěšná činnost, zdravé životní prostředí i politická angažovanost**. Předpokládám, že tyto hodnoty budou respondenti řadit na nižší místa v hodnotovém žebříčku, neboť se domnívám, že v období adolescence tyto hodnoty neznamenaají pro dospívající prioritu. Zda bude tato hypotéza potvrzena nebo vyvrácena budu zkoumat dalším empirickým šetřením.

Hypotéza č. 2:

Dospívající adolescenti preferují význam vztahových hodnot nad významem materiálně-egoistických hodnot.

Výsledky této hypotézy by měly ověřit, jak důležité jsou v období adolescence vztahové hodnoty, mezi které patří především **přátelství, láska a rodina**. Předpokládám, že přátelství bude z výše uvedených hodnot zaujímat nejvyšší místo hodnotového žebříčku, neboť, jak již bylo v teoretické části uvedeno, vrstevnické vztahy jsou pro adolescenty velice důležité, dalo by se říci, že zásadní. V přátelských vztazích dominuje otevřená komunikace a sdílení pocitů, vzájemná důvěra a upřímnost.

V období adolescence, kdy mladí navazují první partnerské vztahy, bude pro ně hodnota lásky také jistě velice důležitou. Adolescenti se díky hodnotě lásky ujišťují o vlastní ceně a přitažlivosti, stabilita partnerských vztahů je spojována s věrností jako morální hodnotou.

Vztah adolescentů k původní rodině a rodinnému zázemí zůstává vlivným faktorem individualizace a socializace dospívajících. Mezigenerační konflikt je předpokladem pro překonání závislosti na rodičích a získání pocitu vlastní autonomie. I když se závislost na původní rodině snižuje, vztahy s původní rodinou mohou zůstat trvale pozitivní. Domnívám se, že pokud adolescenti porozumí rodičovskému zájmu a podstatě rodičovského

vedení a naopak, pokud rodiče respektují názory dospívajících a naslouchají jejich argumentacím, vztahy k původní rodině mohou na své důležitosti a významu dále nabývat. Výzkumné šetření by mělo přinést díky statistickým zjištěním výsledek, který ověří, zda adolescenti vnímají své rodiče jako skutečně důležité, nebo zda vysoká míra kontroly ze strany rodiny a přísnost rodičů povede k nízké preferenci této hodnoty zkoumanými respondenty.

Ve výzkumném šetření budu zkoumat, zda výše uvedené vztahové hodnoty jsou preferovány adolescentními respondenty nad hodnotami materiálně-egoistickými. Sak (2004) do materiálně-egoistické hodnotové orientace adolescentů řadí hodnoty majetek, plat, společenská prestiž a úspěch v zaměstnání. Vycházejíc z tohoto teoretického rámce jsem tedy stanovila za zkoumané hodnoty **majetek, peníze, kariéru a společenské postavení**. Zda význam materiálně-egoistických hodnot převyší význam hodnot vztahových, ověří následující empirický výzkum a pomocí statistických výsledků bude hypotéza potvrzena nebo vyvrácena.

Hypotéza č. 3:

Hédonistické hodnoty jsou současnými adolescenty zvýhodňovány před sociálně a morálně zaměřenými hodnotami.

Výsledky této hypotézy by měly odpovědět na otázku, zda je pravdivé tvrzení lidí odsuzujících mravně nepevné chování mládeže, nebo zda životy dnešních mladých lidí stojí na pevných morálních základech. Při vytváření hypotézy jsem se opět inspirovala Sakovým (2000) rozlišením hodnotových orientací současné mládeže, který do hédonistické orientace adolescentů zařadil hodnoty zaměřující se na zájmy, záliby, slast, krásu a přátelství a do sociálně-hodnotové orientace zařadil hodnoty zaměřující se na užitečnost druhým, veřejně prospěšnou práci a společenskou aktivitu (Kraus, 2006).

Mezi zkoumané hédonistické hodnoty jsem tedy zařadila hodnoty **přátelství, volný čas, láska, sex, vlastní krása a zábava**. Sakovu (2000) sociálně-hodnotovou orientaci jsem dále rozšířila z důvodu orientace této bakalářské práce o zkoumání morálně zaměřených hodnot současných adolescentů, protože hodnoty sociální velice úzce s morálními hodnotami souvisí. Zkoumanými sociálně a morálně zaměřenými hodnotami budou **veřejně prospěšná činnost, pravda, zdravé životní prostředí, demokracie, politická angažovanost, respekt sebekázeň, věrnost a spravedlnost**. Statisticky zpracované výsledky výzkumu by měly pomoci hypotézu verifikovat nebo falzifikovat (Kraus, 2006).

Hypotéza č. 4:

Víra a pohlaví ovlivňují hodnotové preference dospívajících adolescentů a způsobují rozdíly v jejich hodnotové orientaci.

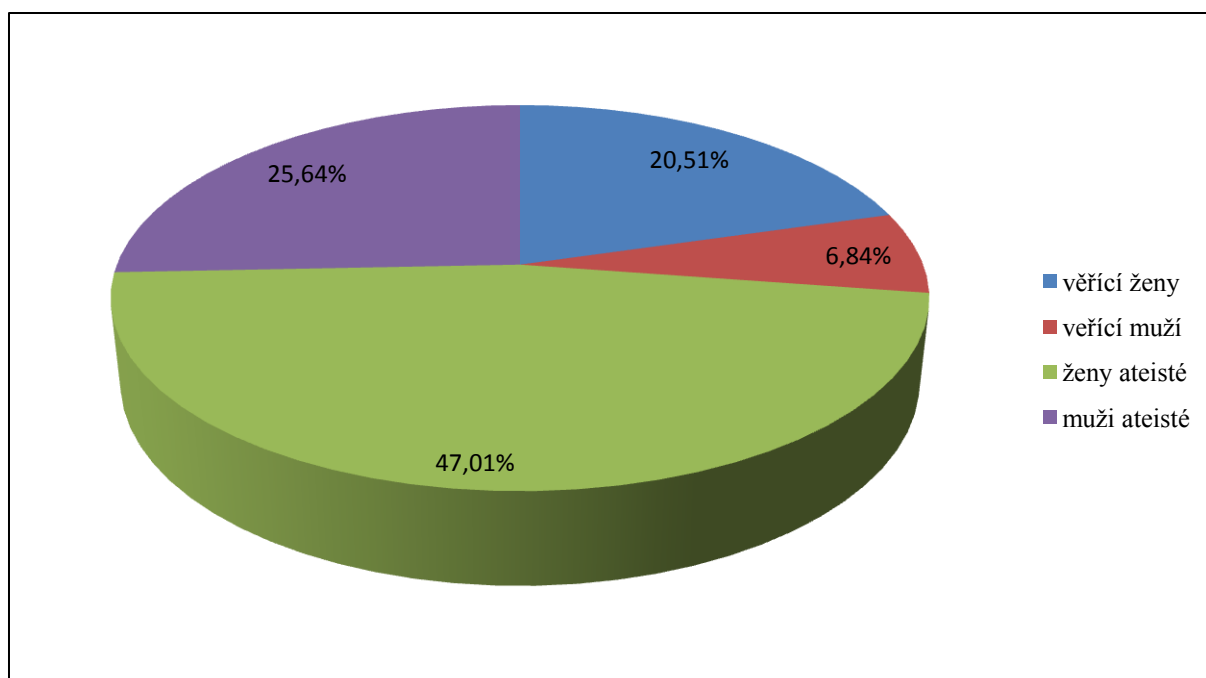
Empirickým zkoumáním této hypotézy bych chtěla zjistit, zda a jak ovlivňuje víra v Boha hodnotovou orientaci mladých lidí. Zároveň je mým cílem utvořit obraz preferencí hodnot jednotlivých skupin adolescentních žen a mužů. Cílem je zjištění, zda skutečně existují rozdíly v hodnotové orientaci mezi věřícími studenty a studenty ateisty a zda i pohlaví studentů ovlivňuje jejich hodnotovou orientaci. Nebo je hodnotová orientace adolescentních studentů navštěvujících maturitní ročník jihlavského gymnázia stejná? Studenti se povětšinou vzájemně znají, vyučují je stejní učitelé. Ale někteří studenti jsou věřící, někteří ateisté, mezi zkoumanými adolescenty jsou ženy i muži. Pravdivost nebo popření této hypotézy mohu konstatovat opět až po statistickém zpracování výsledků dotazníkového šetření.

3.4 Vlastní výzkum

Jak jsem již uvedla v kapitole „Charakteristika respondentů“, dotazníkového šetření se zúčastnilo všech **117 přítomných studentů** maturujícího ročníku jihlavského gymnázia, kteří se nezúčastnili předvýzkumu.

Dotazník vyplnilo celkem **79 žen**, z nichž 24 žen uvedlo, že jsou věřící a 55 žen se označilo za ateisty. Z celkového počtu **38 mužů** uvedlo 8 zúčastněných mužů, že jsou věřící a 30 mužů se označilo za ateisty. Odpovědi na otázky týkající se pohlaví a víry byly zařazeny na konec dotazníku pod otázky č. 26 a č. 27.

Do poslední otázky dotazníku pod č. 28 byl zařazen dotaz na věk respondentů. Bylo zjištěno, že respondenti se nachází ve věku 18 až 20 let. Průměrná věková hranice odpovídajících respondentů vykazuje hodnotu 18,78 let. Z pohledu věku lze tedy všechny zkoumané respondenty přiřadit mezi pozdní adolescenty (Macek, 1999). S ohledem na minimální věkovou diferenciaci nebude v dalším výzkumu k věku respondentů přihlíženo, úkolem této otázky bylo především zjistit, zda svým věkem skutečně náleží k adolescentům. Otázka tímto svůj účel splnila. Podstatné pro tuto bakalářskou práci je rozdělení studentů podle pohlaví a víry, jehož procentuální rozložení znázorňuje níže umístěný graf.

Obr. 1: Rozdělení respondentů dle pohlaví a víry (zdroj: vlastní výpočty)

Z obrázku 1 vyplývá, že výzkumu se zúčastnilo 72,65% respondentů, kteří se označili za ateisty a 27,35% věřících respondentů. Z celkového počtu **117 studentů** je **85 respondentů ateistů** a **32 věřících respondentů**. S přihlédnutím k sekularizačním trendům naší společnosti lze považovat procentuální zastoupení věřících adolescentů v maturitním ročníku jihlavského gymnázia za poměrně vysoké. Je třeba ale znovu upozornit, že se nejedná o reprezentativní vzorek respondentů naší populace.

U prvních 24 otázek dotazníku jsem respondentům vždy představila určitou hodnotu, ke které dotazovaní přiřazovali hodnoty od č. 1 do č. 5 podle významu, jaký pro ně uvedená hodnota v současnosti představuje: **1 - bezvýznamná, 2 - malý význam, 3 - střední význam, 4 - spíše významná, 5 – nejvýznamnější hodnota**. Z výsledků, které byly dále statisticky zpracovány, jsem vytvořila pro jednotlivé zkoumané skupiny respondentů žebříčky hodnot, s kterými je zde dále pracováno a které jsou přiloženy v přílohách č. 2, č. 3, č. 4, č. 5 a č. 6 této bakalářské práce.

Hypotéza č. 1

Současná dospívající mládež dává přednost hodnotám východiskovým před hodnotami spojenými se společenskou užitečností.

Jak již bylo uvedeno v teoretické části této bakalářské práce, za hodnoty východiskové označuje Laca (2013) takové hodnoty, s kterými jsou respondenti v reálném kontaktu a které uspokojují jejich potřeby a dále hodnoty, o které respondenti usilují.

Pro verifikaci či falzifikaci této testované hypotézy byly použity odpovědi na otázky dotazníku č. 1, č. 2, č. 3, č. 7, č. 8, č. 12, č. 13, č. 18 a č. 19. K vyhodnocení odpovědí na otázky jsem se inspirovala Sakovou (2004) metodikou, která pracuje s baterií hodnot, k jejichž významu se respondent vyjadřuje pomocí pětistupňové škály, přičemž číslo 1 znamená bezvýznamnou hodnotu a číslo 5 hodnotu nejvýznamnější.

Mezi hodnoty východiskové jsem zařadila hodnoty uvedené v otázkách č. 1, č. 2, č. 7, č. 8, č. 13 a č. 19, do nichž patří **vzdělání, zdraví, láska, sex, kariéra a zdravý životní styl**. Mezi hodnoty spojené se společenskou užitečností jsem zařadila hodnoty uvedené v otázkách č. 3, č. 12 a č. 18, kterými jsou **veřejně prospěšná činnost, zdravé životní prostředí a politická angažovanost**.

V následující tabulce 1 jsou uvedena hodnocení zvolených hodnot všemi 117 respondenty, kteří se zúčastnili výzkumu.

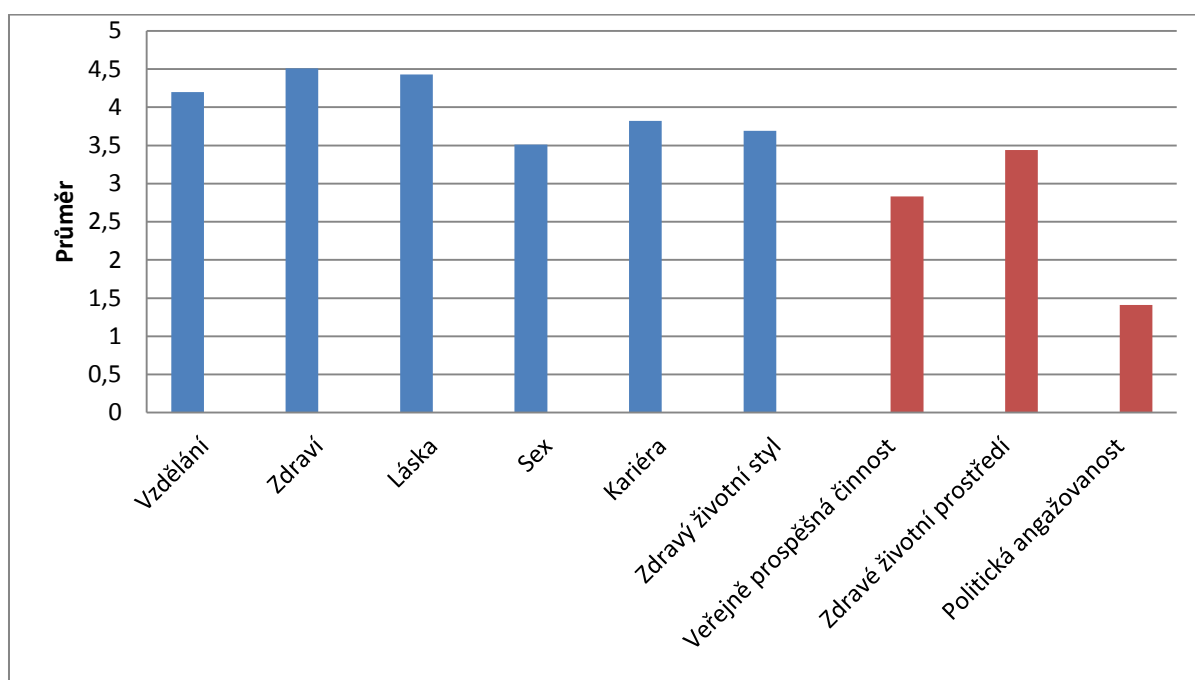
Tab. 1: Výsledky vyhodnocení významnosti hodnot k hypotéze č. 1
(zdroj: vlastní výpočty)

Hodnoty	1	2	3	4	5	Průměr	Pořadí
Vzdělání	0	0	5	84	28	4,20	3
Zdraví	4	0	5	31	77	4,51	1
Láska	0	3	8	42	64	4,43	2
Sex	17	4	27	40	29	3,51	6
Kariéra	4	6	18	68	21	3,82	4
Zdravý životní styl	0	10	40	43	24	3,69	5
Veřejně prospěšná činnost	8	33	55	13	8	2,83	8
Zdravé životní prostředí	2	23	30	46	16	3,44	7
Politická angažovanost	78	32	6	0	1	1,41	9

Po statistickém zpracování dotazníkového šetření jsem z výsledných hodnot následně vytvořila průměrné hodnoty, díky nimž lze stanovit i celkové pořadí významnosti hodnot, které jim adolescentní respondenti přiřadili.

Výsledné pořadí hodnot je tedy následující: **1 – zdraví, 2 – láska, 3 – vzdělání, 4 – kariéra, 5 – zdravý životní styl, 6 – sex, 7 – zdravé životní prostředí, 8 – veřejně prospěšná činnost, 9 – politická angažovanost.**

Pro přehlednost představuji výsledek tohoto hodnocení v grafickém znázornění na obrázku 2.

Obr. 2: Výsledky vyhodnocení významnosti hodnot k hypotéze č. 1

(zdroj: vlastní výpočty)

Dílčí závěr

Z výše uvedených a zpracovaných výsledků dotazníkového šetření bylo zjištěno, že adolescentní respondenti maturujícího ročníku jihlavského gymnázia dávají přednost hodnotám východiskovým (Laca, 2013) před hodnotami spojenými se společenskou užitečností. Všechny východiskové hodnoty zařazené k výzkumu, tedy vzdělání, zdraví, láska, sex, kariéra a zdravý životní styl, v celkovém pořadí skončily na vyšším místě hodnotového žebříčku nad hodnotami spojenými se společenskou užitečností, mezi které byly zařazeny ke zkoumání hodnoty veřejně prospěšná činnost, zdravé životní prostředí a politická angažovanost.

Z výsledku tohoto výzkumu vyplývá, že zkoumaní adolescenti považují za nejvýznamnější hodnotu zdraví. Zdraví je naprosto prvotním předpokladem všech ostatních aktivit a základního životního pocitu spokojenosti. Výsledná průměrná hodnota 4,51 nás přesvědčuje o tom, že i adolescenti si uvědomují, jak důležitý význam se za touto hodnotou skrývá. Bez zdraví ztrácí mnoho věcí svůj význam, materiální statky se stávají bezcennými, v případě špatného zdraví se nelze podílet na mnoha životních událostech.

Druhé místo v pořadí zaujala hodnota láska, kterou zkoumaní respondenti preferovali před hodnotou vzdělání. Prostřednictvím lásky se adolescenti učí žít s druhými a vzájemně se obohacují. Domnívám se, že láska je typickou hodnotou, která je závislá na životní fázi jedince. Právě v období adolescence, kdy dochází k navazování partnerských vztahů, lze pochopit, proč zkoumaní respondenti upřednostnili hodnotu láska nad hodnotou vzdělání.

Méně potěšující je zjištění, že žádná z hodnot spojených se společenskou užitečností se nevyrovnala hodnotám vztahovým. Z toho vyplývá, že současné adolescenty studující v posledním ročníku jihlavského gymnázia zajímají spíše východiskové hodnoty než hodnoty spojené se společenskou užitečností. Zvláště hodnota politická angažovanost zaujala v tomto hodnotovém žebříčku s průměrnou výslednou hodnotou 1,41 poslední místo v hodnotovém žebříčku, což si lze vysvětlit jako důsledek rozčarování ze současného politického vývoje v naší zemi.

Na základě získaných celkových výsledků z tohoto šetření mohu konstatovat, že současná dospívající mládež dává přednost hodnotám východiskovým (Laca, 2013) před hodnotami spojenými se společenskou užitečností. V tomto případě můj teoretický předpoklad empirické šetření potvrdilo a mohu uvést, že **hypotéza č. 1 byla provedeným zkoumáním verifikována.**

Hypotéza č. 2

Dospívající adolescenti preferují význam vztahových hodnot nad významem materiálně-egoistických hodnot.

Pro verifikaci či falzifikaci této testované hypotézy byly použity odpovědi na otázky dotazníku č. 4, č. 5, č. 7, č. 9, č. 13, č. 15 a č. 19. U těchto otázek se k významu předestřených hodnot respondenti opět vyjadřovali pomocí pětistupňové škály, přičemž číslo 1 znamená bezvýznamnou hodnotu a číslo 5 hodnotu nejvýznamnější.

Mezi hodnoty vztahové jsem zařadila hodnoty uvedené v otázkách č. 5, č. 7 a č. 9, kam patří **přátelství, láska a rodina**. Mezi hodnoty materiálně-egoistické (Sak, 2000) jsem zařadila hodnoty uvedené v otázkách č. 4, č. 13, č. 15 a č. 20, kterými jsou **majetek, kariéra, společenské postavení a peníze** (Kraus, 2006, s. 60).

V následující tabulce 2 jsou uvedena celková hodnocení všemi 117 respondenty, kteří se ke zvoleným zkoumaným hodnotám vyjadřovali.

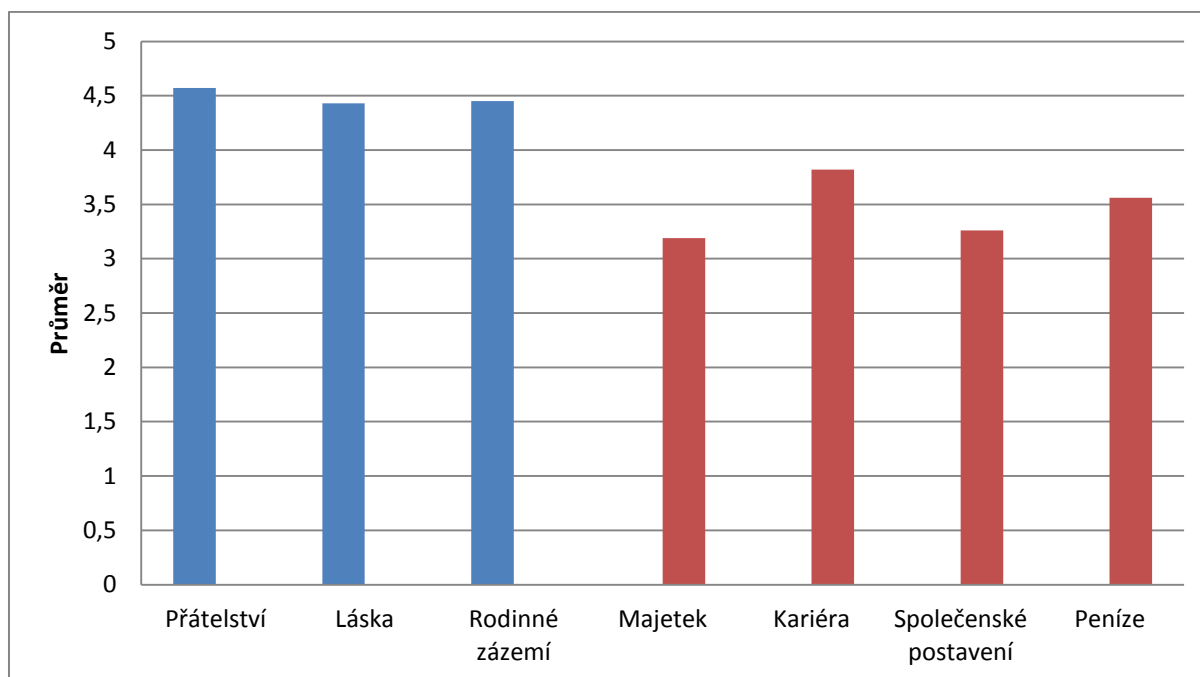
Tab. 2: Výsledky vyhodnocení významnosti hodnot k hypotéze č. 2
(zdroj: vlastní výpočty)

Hodnoty	1	2	3	4	5	Průměr	Pořadí
Přátelství	0	0	3	44	70	4,57	1
Láska	0	3	8	42	64	4,43	3
Rodina a zázemí	2	3	10	27	75	4,45	2
Majetek	6	15	56	31	9	3,19	7
Kariéra	4	6	18	68	21	3,82	4
Společenské postavení	6	22	36	41	12	3,26	6
Peníze	1	16	30	57	13	3,56	5

Po statistickém zpracování dotazníkového šetření jsem z výsledných získaných hodnot vypočítala průměrné hodnoty, díky nimž lze stanovit i celkové pořadí důležitosti a významnosti, které jednotlivým zkoumaným hodnotám adolescentní respondenti přiřadili.

Pořadí hodnot je tedy následující: **1 – přátelství, 2 – rodina a zázemí, 3 – láska, 4 – kariéra, 5 – peníze, 6 – společenské postavení, 7 – majetek.**

Pro lepší přehlednost výsledků hodnocení respondenty předkládám grafické znázornění těchto výsledků v následujícím obrázku 3.

Obr. 3: Výsledky vyhodnocení významnosti hodnot k hypotéze č. 2
(zdroj: vlastní výpočty)

Z výše uvedeného grafického znázornění lze vyzorovat, jak významně zkoumaní adolescenti preferují vztahové hodnoty přátelství, rodinného zázemí a lásky před hodnotami materiálně-egoistickými.

Dílčí závěr

Z výše uvedených a zpracovaných výsledků dotazníkového šetření bylo zjištěno, že adolescentní respondenti maturujícího ročníku jihlavského gymnázia dávají přednost hodnotám vztahovým před hodnotami materiálně-egoistickými. Všechny posuzované vztahové hodnoty, které byly do zkoumání zařazeny, tedy přátelství, láska a rodina, mají v celkovém žebříčku hodnot větší význam pro zkoumané adolescenty než hodnoty materiálně-egoistické, kterými jsou majetek, kariéra, společenské postavení a peníze.

Výsledky tohoto výzkumu potvrdily můj teoretický předpoklad, že hodnoty vztahové budou preferovány před hodnotami materiálně-egoistickými. Interpersonální vztahy jsou jednou

ze základních psychosociálních charakteristik adolescence. Způsobnost adolescenta obstat v interpersonálních vztazích je zdrojem jeho sebedůvěry, pocitu autonomie a také kritériem samostatnosti při jeho rozhodování. Díky upřednostnění vztahových hodnot se adolescent učí zvládat i další dovednosti, jakými jsou např. zdvořilost, schopnost naslouchání druhým, vyjádření vlastního názoru, vyjádření přání, přijetí či poskytnutí pochvaly. Navazování přátelských a partnerských vztahů vede adolescenty k větší sebejistotě, emoční podpoře, k vědomí sociální prestiže a k podporování pocitu vlastní hodnoty.

Je potěšující zjištění, že vazby a vztahy k původní rodině adolescentů zůstávají vlivným faktorem socializace a individualizace dospívajících. Z výsledků průzkumu vyplývá, že vztahy k rodinám adolescentů zůstávají spíše pozitivní, že jsou pro adolescenty významné a důležité, o čemž svědčí i výsledná průměrná hodnota vypočítaná z označených odpovědí adolescentními respondenty.

Významnost materiálně-egoistických hodnot byla v tomto výzkumu hodnocena adolescenty níže oproti významnosti vztahových hodnot. Z materiálně egoistických hodnot představených respondentům v dotazníku adolescenti stanovili za nejvýznamnější hodnotu kariéru, následovala nižší hodnota peníze, společenské postavení a nejniže byla stanovena hodnota majetek. Takto sestavený žebříček významnosti materiálně egoistických hodnot si lze vysvětlit tak, že současní studující adolescenti spíše řeší významnost hodnot současných a hodnot týkajících se jejich blízké budoucnosti. Studenti nepreferují hodnoty týkající se peněz a majetku, neboť nyní, ve svém adolescentním období, jsou převážně plně zajištěni po stránce materiální a finanční svými rodiči. Stejně tak hodnoty kariéra a společenské postavení představují pro adolescenty v současné době studií hodnoty ještě příliš vzdálené, a proto ne tak významné.

Na základě celkových výsledků získaných tímto empirickým šetřením mohu konstatovat, že současní dospívající adolescenti v maturitním ročníku jihlavského gymnázia dávají přednost hodnotám vztahovým před hodnotami materiálně-egoistickými. I v tomto případě byl můj teoretický předpoklad opět potvrzen a já mohu uvést, že **hypotéza č. 2 byla provedeným zkoumáním verifikována.**

Hypotéza č. 3

Hédonistické hodnoty jsou současnými adolescenty zvýhodňovány před sociálně a morálně zaměřenými hodnotami.

Pro verifikaci či falzifikaci této testované hypotézy byly použity odpovědi respondentů na otázku č. 25 v předloženém dotazníku. Zde respondenti vybírali z nabídky hodnot dvě hodnoty, které považují za nejdůležitější pro jejich spokojený život. Rovněž dostali možnost k uvedeným hodnotám připsat další hodnoty, které se v seznamu nabízených hodnot nevyskytují.

Hédonistické hodnoty (Sak, 2000) zastupuje v této otázce **vlastní krása, cestování a zábava**. Mezi hodnoty sociálně a morálně zaměřené patří **vlastní rodina, svoboda, život v souladu s vírou, veřejně prospěšná činnost, angažovanost v politice, péče o rodiče, péče o životní prostředí, úcta a spolehlivost**. V následující tabulce 3 je uvedeno výsledné hodnocení všemi 117 respondenty.

Tab. 3: Výsledky vyhodnocení významnosti hodnot z dotazníkové otázky č. 25 k hypotéze č. 3
(zdroj: vlastní výpočty)

Pořadí	Hodnoty	Počet
1	Vlastní rodina	98
2	Svoboda	39
3	Péče o rodiče	22
4	Péče o životní prostředí	21
5	Spolehlivost	17
6	Veřejně prospěšná činnost	9
7	Úcta	8
8	Cestování	7
9	Zábava	5
10	Vlastní krása	4
11	Angažovanost v politice	3
12	Jiné – láska ke koním	1

Hodnoty v tabulce 3 jsou seřazeny v sestupném pořadí od nejčastěji označovaných hodnot k hodnotám s nejmenším počtem preferencí. Všichni respondenti využili možnosti výběru dvou hodnot, proto celkem učinili 234 výběrů.

Možnost odpovědi na otevřenou část otázky využil pouze jeden z respondentů, který za jednu ze dvou nejdůležitějších hodnot pro svůj spokojený život považuje hodnotu **lásky ke koním**. Dle mého názoru tuto hodnotu mohla zastoupit nabízená hodnota morálně a sociálně zaměřená, kterou je péče o životní prostředí. Ale respondent chtěl pravděpodobně zdůraznit právě onu lásku, kterou ve vztahu ke zvířatům pociťuje a kterou jim chce dávat. Na základě této úvahy jsem tedy uvedenou hodnotu lásky ke koním přiřadila mezi hodnoty hédonistické.

Z výsledného pořadí hodnot vyplývá, že se všechny hodnoty hédonistické, kterými jsou cestování, zábava, vlastní krása a láska ke koním umístily v druhé polovině tohoto hodnotového žebříčku. Sociálně a morálně zaměřené hodnoty zaujaly přední místa hodnotového žebříčku, pouze hodnota angažovanosti v politice se umístila až na předposledním místě. Tímto zjištěním bych mohla testování této hypotézy ukončit, neboť jedna ze sociálně a morálně zaměřených hodnot se ocitla v celkovém pořadí za hodnotami hédonistickými.

Z důvodu zajištění reliability této testované hypotézy č. 3 byly následně využity i získané odpovědi respondentů na otázky dotazníku č. 3, č. 5, č. 6, č. 7, č. 8, č. 10, č. 11, č. 12, č. 14, č. 16, č. 18, č. 21, č. 22, č. 23 a č. 24. K vyhodnocení odpovědí na tyto otázky jsem opět použila Sakovu (2004) metodiku, která pracuje s baterií hodnot, k jejichž významu se respondent vyjadřuje pomocí pětistupňové škály, přičemž číslo 1 znamená bezvýznamnou hodnotu a číslo 5 hodnotu nejvýznamnější.

Mezi hodnoty hédonistické jsem zařadila hodnoty uvedené v otázkách č. 5, č. 6, č. 7, č. 8, č. 11 a č. 14, tedy hodnoty **přátelství, volný čas, láska, sex, vlastní krása a zábava**. Mezi hodnoty sociálně a morálně zaměřené jsem zařadila hodnoty uvedené v otázkách č. 3, č. 10, č. 12, č. 16, č. 18, č. 21, č. 22, č. 23 a č. 24, kterými jsou **veřejně prospěšná činnost, pravda, zdravé životní prostředí, demokracie, politická angažovanost, respekt, sebekázeň, věrnost a spravedlnost**.

V následující tabulce je zobrazeno celkové hodnocení zvolených zkoumaných hodnot všemi 117 respondenty, kteří se zúčastnili výzkumu.

Tab. 4: Výsledky vyhodnocení významnosti hodnot k hypotéze č. 3

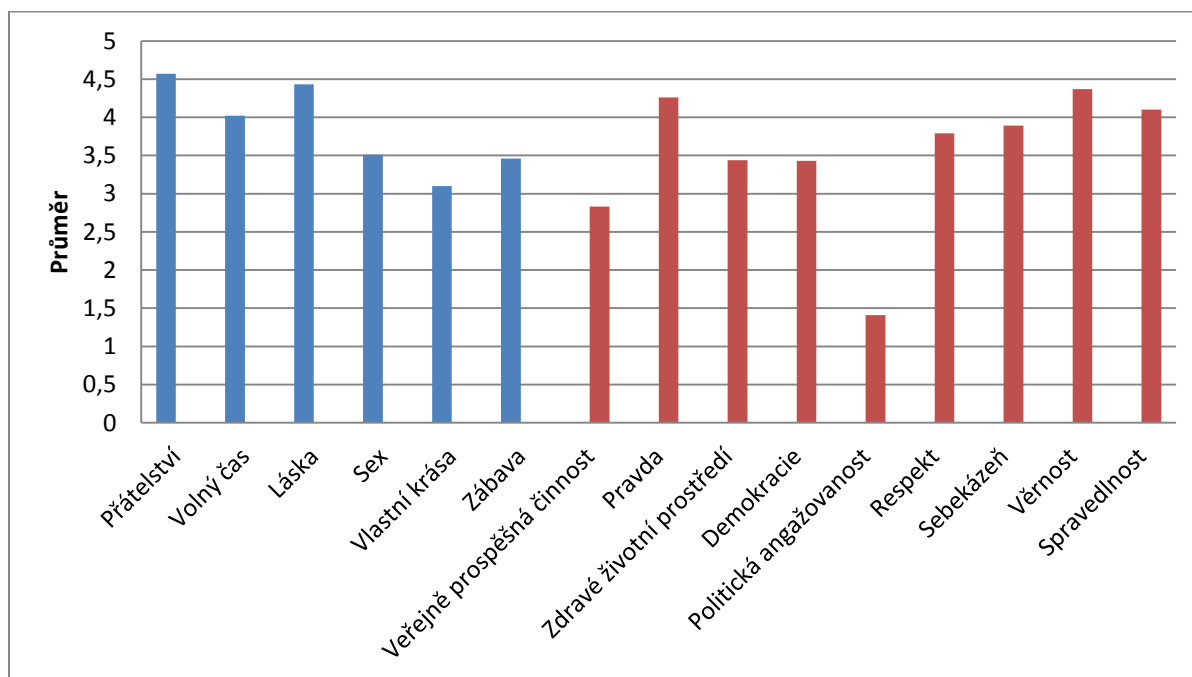
(zdroj: vlastní výpočty)

Hodnoty	1	2	3	4	5	Průměr	Pořadí
Přátelství	0	0	3	44	70	4,57	1
Volný čas	3	4	19	53	38	4,02	6
Láska	0	3	8	42	64	4,43	2
Sex	17	4	27	40	29	3,51	9
Vlastní krása	11	14	47	42	3	3,10	13
Zábava	7	13	25	63	9	3,46	10
Veřejně prospěšná činnost	8	33	55	13	8	2,83	14
Pravda	2	3	16	37	59	4,26	4
Zdravé životní prostředí	2	23	30	46	16	3,44	11
Demokracie	5	11	49	33	19	3,43	12
Politická angažovanost	78	32	6	0	1	1,41	15
Respekt	2	3	30	64	18	3,79	8
Sebekázeň	0	4	27	64	22	3,89	7
Věrnost	0	3	11	43	60	4,37	3
Spravedlnost	5	2	12	55	43	4,10	5

Po statistickém zpracování dotazníkového šetření jsem ze získaných výsledných hodnot stanovila průměrné hodnoty, z kterých lze sestavit celkové pořadí důležitosti a významnosti, které jednotlivým hodnotám adolescentní respondenti přiřadili.

Z výsledných průměrných hodnot lze již na první pohled vypožorovat, že přiřazený význam některým hédonistickým hodnotám převyšuje význam hodnot sociálně a morálně zaměřených, a naopak, některé výsledné průměrné hodnoty sociálně a morálně zaměřených hodnot jsou vyšší než výsledné průměrné hodnoty hédonistické. Z tabulky 4 lze na základě výsledných průměrných hodnot zjistit pořadí, které respondenti přiřadili jednotlivým zkoumaným hodnotám. Výsledné pořadí hodnot seřazených od nejvýznamnějších sestupným směrem k nejméně významným hodnotám je tedy následující: **1 – přátelství, 2 – láska, 3 – věrnost, 4 – pravda, 5 – spravedlnost, 6 – volný čas, 7 – sebekázeň, 8 – respekt, 9 – sex, 10 – zábava, 11 – zdravé životní prostředí, 12 – demokracie, 13 – vlastní krása, 14 – veřejně prospěšná činnost, 15 – politická angažovanost.**

Pro lepší přehlednost výsledků hodnocení respondenty předkládám grafické znázornění těchto výsledků na obrázku 4.

Obr. 4: Výsledky vyhodnocení významnosti hodnot k hypotéze č. 3

(zdroj: vlastní výpočty)

Grafické znázornění posuzovaných hédonistických hodnot a hodnot sociálně a morálně zaměřených na obrázku 4 zřetelně vykazuje rozdílné preference jednotlivých zkoumaných hodnot.

Dílčí závěr

Celkově se na prvním místě tohoto hodnotového žebříčku umístila jako nejvýznamnější hodnota přátelství, kterou jsem inspirována Sakovým (2000) rozlišením hodnotových orientací současné mládeže zařadila mezi hodnoty hédonistické. Ale jistě by bylo možné tuto hodnotu zařadit mezi hodnoty sociálně a morálně zaměřené, neboť dle mého názoru hodnota přátelství velice úzce souvisí se sociálně a morálně zaměřenými hodnotami, kterými jsou hodnoty věrnost a pravda (Kraus, 2006, s. 60).

Jako druhá nejvýznamnější hodnota v celkovém pořadí se umístila další hodnota zařazená mezi hédonistické hodnoty, a to láska. Tato hodnota je často zobrazována jako obrovská osudová síla, prostřednictvím lásky adolescenti a vlastně všichni lidé překonávají svůj egoismus a vzájemně se obohacují. Zde si mohu položit otázku, zda vysoká preference této

hodnoty vypovídá o tom, že láska je adolescenty pozitivně prožívána, nebo zda jí přiřazují respondenti vysoký význam kvůli její osobní absenci.

Na třetí pomyslné příčce v pořadí tohoto žebříčku hodnot se umístila hodnota sociálně a morálně zaměřená, tedy hodnota věrnosti, která velice úzce souvisí s výše umístěnými hodnotami přátelství a lásky, ale i s hodnotou umístěnou na čtvrtém místě, kterou je pravda, a také s hodnotou umístěnou na pátém místě tohoto hodnotového žebříčku, kterou je spravedlnost. I hodnoty pravda a spravedlnost jsou morálně a sociálně orientované.

Některé hédonistické hodnoty však zaujaly v tomto hodnotovém žebříčku postavení až za hodnotami sociálně a morálně zaměřenými. Například hodnota volného času se umístila v pořadí až za hodnotou spravedlnost. Hédonistické hodnoty sex, vlastní krása a zábava se umístily až za hodnotami sociálně a morálně zaměřenými, kterými jsou věrnost, pravda, spravedlnost, sebekázeň a respekt.

Na základě celkových výsledků získaných tímto empirickým šetřením mohu konstatovat, že současní dospívající adolescenti v maturitním ročníku jihlavského gymnázia nedávají jednoznačně přednost hodnotám hédonistickým před hodnotami sociálně a morálně zaměřenými. Některé hodnoty sociálně a morálně zaměřené se ocitli na vyšší pozici hodnotového žebříčku před hodnotami hédonistickými. V tomto případě musím konstatovat, že **hypotéza č. 3 byla provedeným zkoumáním falzifikována, tedy se nepotvrdila.**

Hypotéza č. 4

Víra a pohlaví ovlivňují hodnotové preference dospívajících adolescentů a způsobují rozdíly v jejich hodnotové orientaci.

Výzkumným dotazováním technikou dotazníku jsem chtěla ověřit, zda hypotéza č. 4, kterou jsem vytvořila na základě získaných teoretických znalostí, potvrdí můj předpoklad, že víra a pohlaví zkoumaných adolescentních respondentů na jihlavském gymnáziu způsobují rozdíly v jejich hodnotové orientaci.

Předpokládám, že zkoumaní adolescenti přisoudí vysokou důležitost hodnotám obecným, všeobecně akceptovaným. Domnívám se, že celkově nejvyšší místa hodnotového žebříčku zaujmou hodnoty zdraví a hodnoty, které reflektují důležitost pozitivních sociálních vztahů.

Předpokládám, že adolescentní ženy budou preferovat hodnoty vztahové, mezi které patří přátelství a láska a adolescentní muži budou preferovat hodnoty materiálně egoistické, s kterými souvisí hodnoty majetku, peněz či společenského postavení.

Nejdůležitější hodnotou, která způsobí rozdíl v preferencích mezi věřícími a nevěřícími respondenty, bude jistě hodnota víry. Předpokládám, že mezi respondenty věřícími a ateisty bude rovněž rozdíl v preferencích hodnot týkajících se sexu, peněz, lásky či kariéry.

Pro verifikaci či falzifikaci této testované hypotézy byly použity odpovědi na otázky dotazníku č. 1 až č. 24. U všech těchto 24 otázek se k významu předestřených hodnot respondenti opět vyjadřovali pomocí pětistupňové škály, přičemž číslo 1 znamená bezvýznamnou hodnotu a číslo 5 hodnotu nejvýznamnější.

V následující tabulce 5 jsou zobrazena pořadí hodnocení zvolených zkoumaných hodnot všemi 117 respondenty, kteří se zúčastnili výzkumu. Tabulka je rozčleněna na 4 sloupce, v kterých je uvedeno celkové pořadí průměrných hodnot zvolených všemi věřícími respondenty a respondenty ateisty, a dále jsou zde vyobrazeny sloupce s pořadím výsledných průměrných hodnot, které určily všechny ženy a všichni muži. Podklady k této tabulce, v kterých jsou statisticky číselně zpracovány hodnoty předložené respondentům, jsou zaznamenány v příloze č. 2, č. 3, č. 4 a č. 5 této bakalářské práce. V příloze č. 1 je přiložen vzor dotazníku, který všichni zkoumaní respondenti vyplňovali.

Tab. 5: Výsledky vyhodnocení významnosti hodnot k hypotéze č. 4

(zdroj: vlastní výpočty)

Pořadí	Respondenti věřící celkem	Respondenti ateisté celkem	Ženy celkem	Muži celkem
1	Zdraví	Přátelství	Přátelství	Zdraví
2	Věrnost	Zdraví	Láska	Přátelství
3	Spravedlnost	Rodina a zázemí	Věrnost	Rodina a zázemí
4	Rodina a zázemí	Láska	Zdraví	Láska
5	Přátelství	Věrnost	Rodina a zázemí	Věrnost
6	Láska	Pravda	Pravda	Vzdělání
7	Víra - Bůh	Vzdělání	Vzdělání	Pravda
8	Pravda	Volný čas	Volný čas	Kariéra
9	Sebekázeň	Spravedlnost	Spravedlnost	Spravedlnost
10	Vzdělání	Kariéra	Sebekázeň	Respekt
11	Volný čas	Sex	Respekt	Peníze
12	Respekt	Zábava	Zdravý životní styl	Volný čas
13	Zdravý životní styl	Respekt	Kariéra	Sebekázeň
14	Zdravé životní prostředí	Sebekázeň	Zdravé životní prostředí	Zdravý životní styl
15	Demokracie	Peníze	Sex	Sex
16	Kariéra	Zdravý životní styl	Zábava	Majetek
17	Společenské postavení	Demokracie	Demokracie	Společenské postavení
18	Peníze	Zdravé životní prostředí	Peníze	Zábava
19	Majetek	Společenské postavení	Společenské postavení	Demokracie
20	Veřejně prospěšná činnost	Majetek	Vlastní krása	Zdravé životní prostředí
21	Vlastní krása	Vlastní krása	Majetek	Vlastní krása
22	Sex	Veřejně prospěšná činnost	Veřejně prospěšná činnost	Veřejně prospěšná činnost
23	Zábava	Politická angažovanost	Víra – Bůh	Víra – Bůh
24	Politická angažovanost	Víra - Bůh	Politická angažovanost	Politická angažovanost

Z výsledků uvedených v tabulce 5 jasně vyplývá, že hierarchie hodnotových žebříčků věřících a nevěřících respondentů, ale i hierarchie hodnotových žebříčků sestavených z výsledných průměrných hodnot respondentů žen a respondentů mužů, je rozdílná.

Dílčí závěr

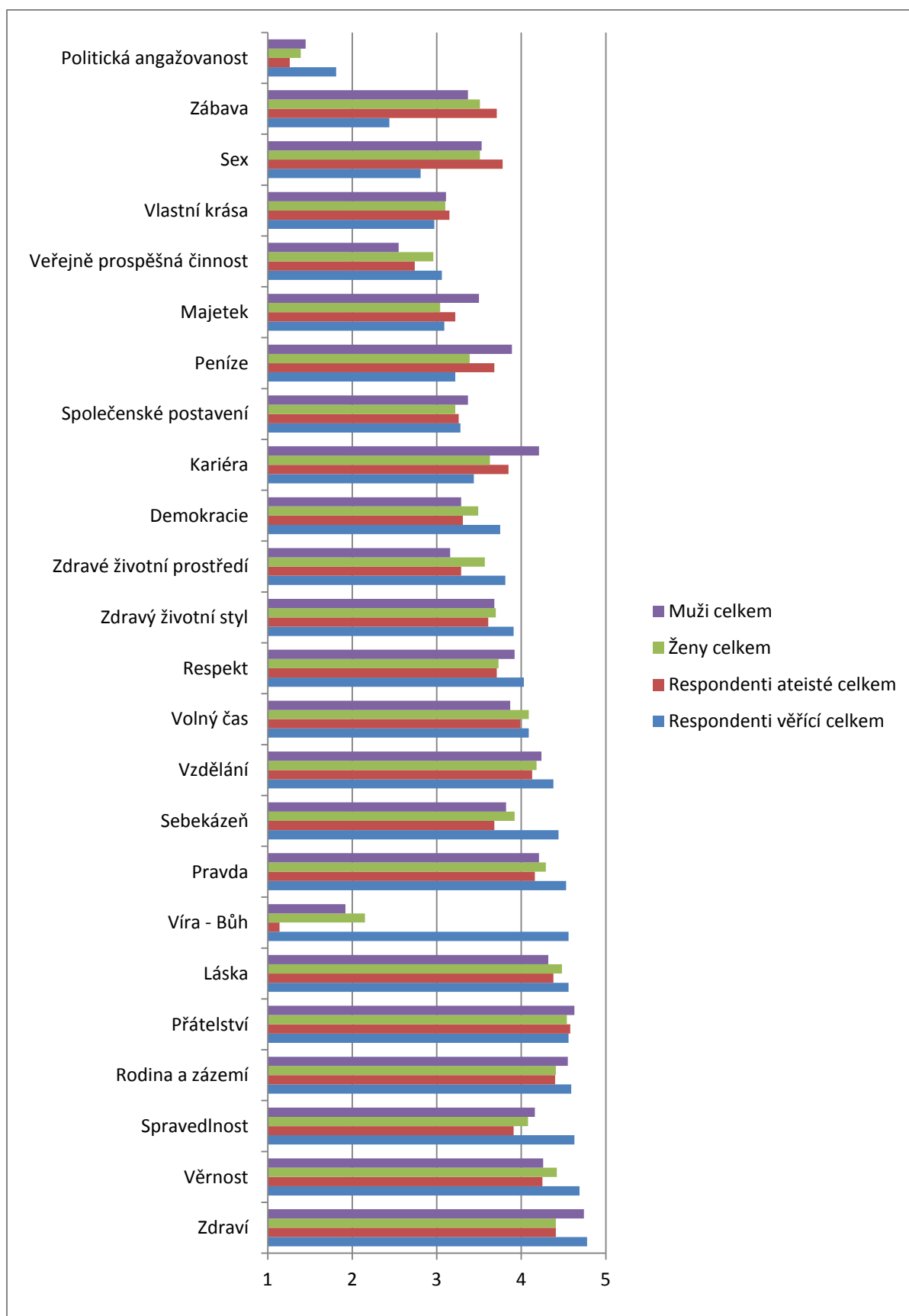
Na základě statisticky zpracovaných průměrných výsledků hodnot získaných dotazníkovým šetřením od adolescentních respondentů maturujícího ročníku jihlavského gymnázia byla zjištěna rozdílnost jednotlivých hodnotových žebříčků zkoumaných respondentů.

Lze říci, že některé preferované hodnoty adolescentů vyplývají z jejich ovlivnění společností, ale také z jejich subjektivních pocitů a představ o životě. Konkrétní životní podmínky a deklarované možnosti se tu setkávají s osobními motivy, potřebami a přáními dospívajících respondentů.

Obodování některých hodnot respondenty ukazuje, že jimi přiřazený význam těmto jednotlivým hodnotám je spíše ovlivněn jejich přáními a málo souvisí s konkrétními událostmi a problémy běžného života. Každý ze zkoumaných respondentů má svůj specifický způsob života. Tento jejich životní způsob souvisí s hodnotami, kterými se adolescent řídí a které by rád v životě realizoval.

Výsledky srovnání hodnotových preferencí potvrdily, že ženy preferují hodnoty vztahové a muži hodnoty materiálně egoistické s důrazem na majetek, peníze i společenské postavení. Mezi věřícími a nevěřícími respondenty můžeme pozorovat největší diferencovanost v hodnotách víry, sexu, peněz i kariéry.

Na základě celkových výsledků získaných tímto empirickým šetřením mohu konstatovat, že víra a pohlaví ovlivňují hodnotové preference dospívajících adolescentů a způsobují rozdíly v jejich hodnotové orientaci. Závěrem tedy mohu konstatovat, že **hypotéza č. 4 byla provedeným zkoumáním verifikována, tedy se potvrdila**. Pro lepší přehlednost předkládám následující obrázek 5 s graficky znázorněnými výsledky vyhodnocení významnosti hodnot k této hypotéze.

Obr. 5: Výsledky vyhodnocení významnosti hodnot k hypotéze č. 4

(zdroj: vlastní výpočty)

3.5 Diskuse nad výsledky výzkumu

Statistickým zpracováním výsledků dotazníkového šetření jsem v předchozí kapitole díky vytvořeným žebříčkům hodnot mohla verifikovat či falzifikovat stanovené hypotézy. Žebříčky hodnot byly zpracovány po provedené analýze a vyhodnocení všech otázek dotazníku, který je součástí této bakalářské práce v příloze č. 1. Veškeré odpovědi respondentů jsou zaznamenány v tabulkách s přehledy průměrných hodnot získaných při zpracování dat. Rovněž obrázky s grafy jsou v předchozí kapitole vloženy u jednotlivých zkoumaných hypotéz pro lepší názornost a přehlednost.

U prvních tří hypotéz jsem vycházela z žebříčku hodnot uvedeného v příloze č. 6, který jsem sestavila po statistickém zpracování dotazníků všech respondentů zúčastněných výzkumu. Jedná se tedy o hodnotový žebříček vytvořený na základě odpovědí 117 adolescentů maturujícího ročníku jihlavského gymnázia. K jednotlivým hypotézám jsem použila vždy sadu hodnot potřebnou ke zkoumání té které hypotézy.

K ověření hypotézy č. 1 jsem z celkového hodnotového žebříčku uvedeného v příloze č. 6 použila na základě získaných teoretických znalostí hodnoty zdraví, lásky, sexu, vzdělání a kariéry jako hodnot východiskových (Laca, 2013) a tyto jsem porovnávala s hodnotami spojenými se společenskou užitečností, kterými jsou veřejně prospěšná činnost, zdravé životní prostředí a politická angažovanost. Porovnáním obou skupin výše uvedených hodnot jsem zjistila, že žádná z hodnot spojených se společenskou užitečností nedosáhla výsledných průměrných hodnot spojených se společenskou užitečností. Na základě tohoto zjištění byla hypotéza č. 1 potvrzena. Dospívající mládež jihlavského gymnázia považuje za významnější hodnoty východiskové (Laca, 2013) před hodnotami spojenými se společenskou užitečností.

Porovnáním výsledných průměrných hodnot získaných na základě dotazování nereprezentativního vzorku populace, tedy adolescentních maturantů jihlavského gymnázia s výsledky žebříčku hodnot, který sestavili na základě empirických výzkumů v roce 2002 Sak a Saková (2004, s. 11-15), mohu konstatovat, že hodnoty spojené se společenskou užitečností v obou výzkumech zauímají spodní místa hodnotového žebříčku, adolescenti je považují za méně významné. V základním půdorysu hodnotového přesvědčení adolescentů tedy stojí autonomní individuum, pro něhož je klíčové především uspokojení vlastních zájmů před zájmy spojenými se společenskou užitečností.

K potvrzení pravdivosti hypotézy č. 2 jsem opět z hodnotového žebříčku uvedeného v příloze č. 6 této bakalářské práce, který jsem sestavila statistickým zpracováním dotazníků získaných

od všech zkoumaných respondentů, použila baterii hodnot vztahových (Sak a Saková, 2004, s. 10), mezi které patří přátelství, láska a rodinné zázemí a baterii hodnot materiálně-egoistických (Sak, 2000), mezi něž patří majetek, peníze, kariéra a společenské postavení. Statistickým porovnáním průměrných výsledků obou baterií hodnot jsem potvrdila hypotézu, že dospívající adolescenti jihlavského gymnázia preferují význam vztahových hodnot nad významem materiálně-egoistických hodnot.

Srovnáním výsledků průměrných hodnot získaných statistickým zpracováním v mém výzkumu s výsledky reprezentativního výzkumu Saka a Sakové (2014, s. 11-15) mohu opět konstatovat, že v obou výzkumech výsledky potvrzují mou hypotézu, že dospívající adolescenti preferují význam vztahových hodnot nad významem hodnot materiálně-egoistických. Výsledek potvrzující tuto hypotézu je pro mne osobně velice potěšující, neboť se domnívám, že preferované hodnoty přátelství, lásky a rodinného zázemí jsou životně mnohem významnější než hodnoty materiálně-egoistické. Samozřejmě i tyto materiálně egoistické hodnoty hrají v životech lidí důležitou roli, ale hodnoty vztahové mají úzkou souvislost s věrností, úctou, respektem, spravedlností i sebekázní, které považujeme za hodnoty morální.

Konstrukcí hypotézy č. 3 jsem chtěla ověřit, zda hédonistické hodnoty (Sak, 2000) jsou skutečně současnými adolescenty zvýhodňovány před sociálně a morálně zaměřenými hodnotami. Z výsledků empirického zkoumání statistickým zpracováním vyplynul závěr, kdy se tato hypotéza u zkoumaných maturujících adolescentních respondentů jihlavského gymnázia nepotvrdila. Nyní mohu odpovědět i na otázku stanovenou v úvodu této práce, zda je možné ztotožnit se s názorem některých lidí, že dospívá generace lidí sice vzdělaných, ale morálně lhostejných. Zkoumání adolescenti jihlavského gymnázia přikládají některým morálním hodnotám, mezi něž patří pravda, věrnost, spravedlnost, sebekázeň i respekt mnohem větší význam než některým hodnotám hédonistickým, mezi které lze zařadit sex, vlastní krásu a zábavu. Proto se s výše uvedeným názorem lidí o morální lhostejnosti dospívajících nemohu ztotožnit.

Rovněž statistickým zpracováním odpovědí respondentů na otázku č. 25 dotazníku přiloženého v příloze č. 1 této bakalářské práce, kdy zkoumání adolescenti vybírali 2 hodnoty z nabízených možností, které jsou pro ně nejdůležitější pro spokojený život, vyplynulo, že všechny hodnoty hédonistické (cestování, zábava, vlastní krása a láska ke koním), se umístily v druhé polovině tohoto hodnotového žebříčku. Sociálně a morálně zaměřené hodnoty zaujaly přední místa hodnotového žebříčku, pouze hodnota angažovanosti v politice se umístila až

na předposledním místě v počtu označených výběrů respondenty. Dospívající si již uvědomují, že morální hodnoty jsou v zásadě velice významné a potřebné, a proto je nutné je také akceptovat. Rozvoj hodnotové orientace s důrazem na morální hodnoty je dán do značné míry kombinací kognitivních předpokladů, mezi které patří např. abstraktní myšlení, ale také sociálních zkušeností.

U hypotézy č. 4 jsem na základě statistických výsledků ověřila, že víra a pohlaví ovlivňují hodnotové preference dospívajících adolescentů a způsobují rozdíly v jejich hodnotové orientaci. Některé preferované hodnoty adolescentů vyplývají z jejich ovlivnění společností, ale také z jejich subjektivních pocitů a představ o životě. Konkrétní životní podmínky a deklarované možnosti se tu setkávají s osobními motivy, potřebami a přáními dospívajících respondentů. Označení některých hodnot respondenty ukazuje, že přiřazený význam těmto jednotlivým hodnotám je spíše ovlivněn přáním zkoumaných adolescentů a málo souvisí s konkrétními událostmi a problémy běžného života. Každý ze zkoumaných respondentů má svůj specifický způsob života. Tento jejich životní způsob souvisí s hodnotami, kterými se adolescent řídí, a které by rád v životě realizoval. Mezi věřícími a nevěřícími respondenty lze pozorovat největší diferencovanost v hodnotách víry, sexu, peněz i kariéry. Podklady k tabulce 5 a obrázku 5, v kterých jsou uvedeny a graficky znázorněny hodnotové preference zkoumaných věřících a nevěřících respondentů a dále zkoumaných žen a mužů, jsem vložila do příloh č. 2, č. 3, č. 4 a č. 5 této bakalářské práce, kde jsou v jednotlivých tabulkách statisticky zpracovány výsledky dotazníkového šetření s uvedením průměrných výsledných hodnot a pořadí.

Z mého průzkumu vyplývá, že zkoumaní adolescenti studující v posledním ročníku jihlavského gymnázia považují za nejvýznamnější hodnoty spojené s přátelstvím, zdravím, láskou a rodinným zázemím. Na opačné straně hodnotového žebříčku se umístily hodnoty veřejně prospěšná činnost, politická angažovanost a víra. Také v hodnotovém žebříčku z roku 2002 sestaveném Sakem a Sakovou (2004, s. 11) zaujímají tyto hodnoty téměř identické postavení. Je jistě potěšující, že hodnota zdraví je adolescenty považována za velice významnou, i když by se dalo předpokládat, že tuto hodnotu budou preferovat spíše starší a nemocní občané. Z toho vyplývá, že adolescenti si uvědomují, že význam zdraví je důležitým základem jejich další hodnotové orientace. Rovněž se domnívám, že výsledné zjištění o významnosti hodnot zaměřených na mezilidské vztahy u zkoumaných adolescentů je velmi pozitivním zjištěním. Neboť vztahy k druhým úzce souvisí se vztahy k sobě.

I když se mého výzkumu nezúčastnil reprezentativní vzorek respondentů naší populace, výsledné zjištění, že z počtu 117 zkoumaných respondentů se označilo 32 adolescentů za věřící, což je 27,35% z celkového počtu dotazovaných respondentů, lze považovat, (s přihlédnutím k sekularizačním trendům naší společnosti), procentuální zastoupení věřících adolescentů v maturitním ročníku jihlavského gymnázia za poměrně vysoké.

Mým úkolem bylo také provést zjištění, zda se mezi zkoumanými skupinami nachází hodnoty, které zauímají v jejich hodnotovém žebříčku stejné postavení. Při pozorném prozkoumání hodnotových žebříčků věřících a nevěřících respondentů bylo zjištěno, že žádná z 24 nabízených hodnot nezauímá v těchto posuzovaných skupinách stejné pořadí. Ale při porovnání hodnotových žebříčků respondentů žen a mužů se hodnota spravedlnosti v obou skupinách nachází na deváté pozici, hodnota sexu se nachází na patnácté pozici jejich hodnotových žebříčků a dále obě skupiny udělily stejnou významnost hodnotám veřejně prospěšné činnosti, víře a politické angažovanosti. Všechny tyto hodnoty se umístily na posledních místech obou hodnotových žebříčků.

Z tohoto výzkumu mohu vyvodit závěr, že individualismus u dnešní mládeže má vzestupnou tendenci, zájem o společenskou užitečnost, především o politickou angažovanost je u zkoumaných adolescentů minimální. Domnívám se, že je důležité, aby lidé působící na adolescentní mládež vyvinuli co možná nejvyšší úsilí a snahu o vypracování nových, aktivních výchovných metod, které bychom mohli nazvat např. metody výchovné formy aktivní účasti. Je určitě důležité, aby se zájem mládeže o řešení společenských úkolů zvýšil, aby se hodnoty spojené se společenskou užitečností nestaly pouhými papírovými ideami.

ZÁVĚR

V této části mé bakalářské práce si dovoluji nejprve poděkovat všem respondentům jihlavského gymnázia, kteří se zúčastnili výzkumu za jejich velice zodpovědný přístup k dotazníkovému šetření. Přestože žádná z mých otázek se netýkala morální hodnoty zodpovědnosti, mohu konstatovat za zkoumané respondenty, že tato hodnota by po právu měla zaujmout přední místo jejich hodnotového žebříčku. Zároveň si dovoluji poděkovat panu řediteli i ostatním učitelům jihlavského gymnázia za vstřícnost a ochotu, s kterou mi umožnili výzkumné šetření se studenty provést. S potěšením rovněž kvituji jejich opravdový zájem o výsledky mého výzkumu z důvodu jejich využití pro potřebu dalšího vhodného cíleného edukačního působení na gymnaziální adolescenty.

Adolescence, která tvoří jeden ze základních pilířů teoretické části mé bakalářské práce, je svébytnou a legitimní etapou života, která se pro řadu dospívajících stává hodnotou, jíž si mnoho z nich přeje uchovat co nejdéle. Zkoumaní studenti se nachází na prahu „zkoušky dospělosti“, tedy maturitní zkoušky a dále většinu z nich čekají další roky studia na vysokých školách. Zvýšenou důležitost získávají tedy především budoucí očekávání adolescentů a jejich osobní perspektivy. Proto také stále většího významu nabývá obecnější vztahový rámec sebedefinování, kterým je jejich hodnotová orientace. V teoretické části práce jsou vysvětleny pojmy související s daným tématem a dále zde jsou popsány poznatky z odborné literatury děl autorů, kteří se problematikou adolescence, morálních hodnot, výchovou mládeže k těmto hodnotám a hodnotovou orientací ve svých pracích zabývají.

Praktická část práce je věnována empirickému výzkumu, který je zaměřen na zjištění rozdílů v morálních hodnotách u adolescentů maturitního ročníku jihlavského gymnázia. Metodikou řešení výzkumného záměru se stal kvantitativní výzkum, který je založen na statistické proceduře s dominantní technikou dotazníkového šetření a následnou komparací. Vytvořila jsem obraz preferencí hodnot maturujících respondentů a dále žebříčky hodnot jednotlivých skupin žen a mužů, věřících a nevěřících respondentů. Výsledky výzkumu jsou podrobně zaznamenány v praktické části této práce a s jejich pomocí bylo provedeno potvrzení tří hypotéz a falzifikace jedné hypotézy. Bylo ověřeno, že zkoumaní adolescenti upřednostňují mnohé morální hodnoty nad hodnotami hédonickými i materiálně-egoistickými. Dnešní mládež je mnohem sebevědomější, ambicióznější a vyspělejší než předchozí generace mladých. Díky tomuto a podobným výzkumům je možné nahlédnout alespoň trochu do myšlení a pocitů dospívajících v dnešní společnosti.

Jsem si vědoma, že v rámci rozsahu bakalářské práce není možné zachytit celkový pohled na zkoumanou problematiku z důvodu obsáhlosti daného tématu. Domnívám se, že cíl práce byl splněn a jeho výsledky mohou být inspirací pro následující výzkumná zkoumání adolescentní mládeže. Chtěla jsem upozornit na obrovský význam a důležitost morálních hodnot a altruistického chování, jejichž nedostatek pocítujeme v současné společnosti. Výuka hodnotám, hraní rolí a řešení morálních dilemat je tou nejlepší cestou k sebereflexi a přijetí důležitých lidských hodnot za vlastní. Při účasti na řešení společenských úkolů může mládež přijít na chuť i takovým hodnotám jako je odpovědnost, solidarita a obětavost, tolerance a úcta k ostatním.

Přínos této bakalářské práce pro sociální pedagogiku vidím v tom, že pokud výsledky zjištění zaujmou kohokoliv, kdo pracuje s adolescenty a má možnost působení na jejich výchovu a vzdělávání, pak práce měla svůj význam a smysl a naplnila poslání sociálního pedagoga.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, 251 s. ISBN 978-809-6994-403.

COMENIUS, Johann Amos a Antonín GINDELY, 1858. *Jana Amosa Komenského Informatorium školy mateřské, to jest pořádná a zřetelná zpráva, kterak rodičové pobožní i sami i skrze chůvy, pěstouny a jiné pomocníky své, nejdražší svůj klénot, dítky své milé, v prvním jejich a počátečním věku rozumně a počestně k slávě Bohu, sobě ku potěšení, dítkám pak svým na spasení vésti a cvičiti mají*. V Praze: Pomocí Musea království českého, 3 p.l., [3]-92 p., [cit. 2015-03-08].

Česko. Ústavní zákon č. 2 ze dne 28. prosince 1992, Listina základních práv a svobod. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1993, částka 1, s. 17-24.

DISMAN, Miroslav, 2011. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8.

DUFFKOVÁ, Jana, Lukáš URBAN a Josef DUBSKÝ, 2008. *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 237 s. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-123-6.

DVOŘÁKOVÁ, Jana, 2008. *Morální usuzování: vliv hodnot, osobnosti a morální identity*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 149 s. ISBN 978-802-1047-518.

EYRE, Linda a Richard M EYRE, 2007. *Jak naučit děti hodnotám*. Vyd. 2. Překlad Ladislav S Dvořák. Praha: Portál, 156 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-275-1.

GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Vyd. 2. Brno: Paido, 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

HELUS, Zdeněk, 1976. *Psychologické problémy socializace osobnosti*. 2. vyd. Praha: SPN, 1976, 231 s.

KOLÁŘ, Zdeněk, 2012. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Vyd. 1. Praha: Grada, 192 s. ISBN 978-80-247-3710-2.

KRAUS, Blahoslav, 1999. *Sociální aspekty výchovy*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 165 s. ISBN 80-704-1135-X.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 199 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-731-5004-2.

KRAUS, Blahoslav, 2004. *Jak žije středoškolská mládež na počátku XXI. století: výzkum v Královéhradeckém kraji v letech 2000-2003*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 171 s. ISBN 80-7041-738-2.

KRAUS, Blahoslav, 2006. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 156 s. ISBN 80-731-5125-1.

KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

KUČEROVÁ, Stanislava, 1996. *Člověk, hodnoty, výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Vyd. 1. Prešov: ManaCon, 231 p. ISBN 80-856-6834-3.

KUTNOHORSKÁ, Jana, Martina CICHÁ a Radoslav GOLDMANN, 2011. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky: kapitoly z filosofie výchovy*. 1. vyd. Praha: Grada, 189 s. ISBN 978-802-4738-437.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

LACA, Slavomír, 2013. *Výchova - rodina - hodnoty*. Brno: Institut mezioborových studií, 223 s. ISBN 978-80-87182-32-1.

MACEK, Petr, 1999. *Adolescence: Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1.vyd. Praha: Portál, 207 s. ISBN 80-717-8348-X.

MACEK, Petr a Lenka LACINOVÁ, 2006. *Vztahy v dospívání*. Vyd. 1. Editor Petr Macek, Lenka Lacinová. Brno: Barrister, 196 s. ISBN 80-736-4034-1.

MARHOUNOVÁ, Jana, 1996. *Dospívání*. Vyd. 1. Praha: Empatie, 154 s. ISBN 80-901-6187-1.

NAKONEČNÝ, Milan, 2009. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 620 s. ISBN 978-80-200-1680-5.

NYTROVÁ, Olga a Marcela PIKÁLKOVÁ, 2011. *Dialog mezi hodnotami, aneb, Hodnoty vyřčené a hodnoty žité*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 384 s. ISBN 978-80-7452-014-3.

ONDREJKOVIČ, Peter, 2002. *Globalizácia a individualizácia mládeže: negatívne stránky*. Vyd. 1. Bratislava: Veda, 132 s. ISBN 80-224-0689-9.

POSPÍŠILOVÁ, Helena, 2010. *Mládež, hodnoty a volný čas*. Vyd. 1. Olomouc: Hanex, 272 s. ISBN 978-80-7409-036-3.

PRUDKÝ, Libor, 2009. *Inventura hodnot: výsledky sociologických výzkumu hodnot ve společnosti České republiky*. 1. vyd. Praha: Academia, 341 p. Edice Novověk, sv. 6. ISBN 80-200-1751-8.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2013. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.

ŘÍČAN, Pavel, 2007. *Psychologie náboženství a spirituality*. Vyd. 1. Praha: Portál, 326 s. ISBN 978-807-3673-123.

ŘÍČAN, Pavel, 2009. *Psychologie*. Vyd. 3., dopl. a uprav. Vyd. Praha: Portál, 300 s. ISBN 978-80-7367-560-8.

ŘÍČAN, Pavel, 2010. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6., rev. a dopl. vyd. Praha: Grada, 208 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4731-339.

SAK, Petr, 2000. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Petrklíč, 291 s. ISBN 80-7229-042-8.

SAK, Petr a Karolína SAKOVÁ, 2004. *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Vyd. 1. Praha: Svoboda Servis, 240 s. ISBN 80-863-2033-2.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. *Vývojová psychologie*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 467 s. ISBN 978-802-4609-560.

VELEHRADSKÝ, Antonín, 1978. *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 182 s. ISBN není.

ZACHAROVÁ, Eva a Jitka ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, 2011. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. 1. vyd. Praha: Grada, 278 s. Sestra (Grada). ISBN 978-802-4740-621.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Rozdělení respondentů dle pohlaví a víry (zdroj: vlastní výpočty)	38
Obr. 2: Výsledky vyhodnocení významnosti hodnot k hypotéze č. 1 (zdroj: vlastní výpočty)	40
Obr. 3: Výsledky vyhodnocení významnosti hodnot k hypotéze č. 2 (zdroj: vlastní výpočty)	43
Obr. 4: Výsledky vyhodnocení významnosti hodnot k hypotéze č. 3 (zdroj: vlastní výpočty)	48
Obr. 5: Výsledky vyhodnocení významnosti hodnot k hypotéze č. 4 (zdroj: vlastní výpočty)	53

SEZNAM TABULEK

Tab. 1: Výsledky vyhodnocení významnosti hodnot k hypotéze č. 1 (zdroj: vlastní výpočty)	39
Tab. 2: Výsledky vyhodnocení významnosti hodnot k hypotéze č. 2 (zdroj: vlastní výpočty)	42
Tab. 3: Výsledky vyhodnocení významnosti hodnot z dotazníkové otázky č. 25 k hypotéze č. 3 (zdroj: vlastní výpočty).....	45
Tab. 4: Výsledky vyhodnocení významnosti hodnot k hypotéze č. 3 (zdroj: vlastní výpočty)	47
Tab. 5: Výsledky vyhodnocení významnosti hodnot k hypotéze č. 4 (zdroj: vlastní výpočty)	51

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník	66
Příloha č. 2: Vyhodnocení významnosti hodnot věřících respondentů (zdroj: vlastní výpočty)	68
Příloha č. 3: Vyhodnocení významnosti hodnot respondentů ateistů (zdroj: vlastní výpočty)	69
Příloha č. 4: Vyhodnocení významnosti hodnot respondentů žen (zdroj: vlastní výpočty)	70
Příloha č. 5: Vyhodnocení významnosti hodnot respondentů mužů (zdroj: vlastní výpočty)	71
Příloha č. 6: Vyhodnocení významnosti hodnot všech respondentů (zdroj: vlastní výpočty)	72

Příloha č. 1: Dotazník

Dobrý den, překládám Vám k vyplnění dotazník pro potřebu zpracování mé bakalářské práce na téma „Rozdíly v morálních hodnotách u gymnaziální mládeže“.
Jedná se o dotazník anonymní, proto prosím o co nejupřímnější vyplnění všech otázek. Získané informace použiji pouze pro studijní účel.

U otázek 1-24 ke každé z uvedených hodnot přiřad'te (zakřížkujte) číslo od 1 do 5 podle významu, který pro Vás uvedená hodnota představuje v současnosti.

- 1 – bezvýznamná**
2 – malý význam
3 – střední význam
4 – významná
5 – nejvýznamnější

	1	2	3	4	5
1. Vzdělání	☐	☐	☐	☐	☐
2. Zdraví	☐	☐	☐	☐	☐
3. Veřejně prospěšná činnost	☐	☐	☐	☐	☐
4. Majetek	☐	☐	☐	☐	☐
5. Přátelství	☐	☐	☐	☐	☐
6. Volný čas	☐	☐	☐	☐	☐
7. Láska	☐	☐	☐	☐	☐
8. Sex	☐	☐	☐	☐	☐
9. Rodina a zázemí	☐	☐	☐	☐	☐
10. Pravda	☐	☐	☐	☐	☐
11. Vlastní krása	☐	☐	☐	☐	☐
12. Zdravé životní prostředí	☐	☐	☐	☐	☐
13. Kariéra	☐	☐	☐	☐	☐
14. Zábava	☐	☐	☐	☐	☐
15. Společenské postavení	☐	☐	☐	☐	☐
16. Demokracie	☐	☐	☐	☐	☐
17. Víra – Bůh	☐	☐	☐	☐	☐
18. Politická angažovanost	☐	☐	☐	☐	☐
19. Zdravý životní styl	☐	☐	☐	☐	☐
20. Peníze	☐	☐	☐	☐	☐
21. Respekt	☐	☐	☐	☐	☐
22. Sebekázeň	☐	☐	☐	☐	☐
23. Věrnost	☐	☐	☐	☐	☐
24. Spravedlnost	☐	☐	☐	☐	☐

25. Z nabídky vyberte (zaškrtněte) 2 hodnoty, které jsou pro Vás nejdůležitější pro spokojený život.

Vlastní rodina	☐	Zábava	☐
Svoboda	☐	Péče o rodiče	☐
Vlastní krása	☐	Péče o životní prostředí	☐
Život v souladu s vírou	☐	Úcta	☐
Veřejně prospěšná činnost	☐	Spolehlivost	☐
Angažovanost v politice	☐	Jiné – uveďte:.....	
Cestování	☐		

26. Vyberte a zakřížkujte jednu z možností

- Jsem ateista
- Jsem věřící

27. Pohlaví (zakřížkujte).

- Žena
- Muž

28. Věk

Vepište prosím Váš věk

Děkuji Vám za ochotu a spolupráci. ☺

Příloha č. 2: Vyhodnocení významnosti hodnot věřících respondentů

(zdroj: vlastní výpočty)

Hodnoty	1	2	3	4	5	Průměr	Pořadí
Zdraví	0	0	0	7	25	4,78	1
Věrnost	0	0	0	10	22	4,69	2
Spravedlnost	0	0	0	12	20	4,63	3
Rodina a zázemí	0	0	3	7	22	4,59	4
Přátelství	0	0	0	14	18	4,56	5
Láska	0	1	1	9	21	4,56	6
Víra - Bůh	0	0	0	14	18	4,56	7
Pravda	0	0	0	15	17	4,53	8
Sebekázeň	0	0	0	18	14	4,44	9
Vzdělání	0	0	0	20	12	4,38	10
Volný čas	0	1	5	16	10	4,09	11
Respekt	0	1	5	18	8	4,03	12
Zdravý životní styl	0	2	8	13	9	3,91	13
Zdravé životní prostředí	0	3	6	17	6	3,81	14
Demokracie	0	0	14	12	6	3,75	15
Kariéra	2	1	5	14	7	3,44	16
Společenské postavení	1	4	14	11	2	3,28	17
Peníze	1	6	10	15	0	3,22	18
Majetek	1	5	17	8	1	3,09	19
Veřejně prospěšná činnost	1	7	15	7	2	3,06	20
Vlastní krása	4	6	10	11	1	2,97	21
Sex	12	2	2	12	4	2,81	22
Zábava	5	7	5	11	0	2,44	23
Politická angažovanost	11	16	5	0	0	1,81	24

Příloha č. 3: Vyhodnocení významnosti hodnot respondentů ateistů

(zdroj: vlastní výpočty)

Hodnoty	1	2	3	4	5	Průměr	Pořadí
Přátelství	0	0	3	30	52	4,58	1
Zdraví	4	0	5	24	52	4,41	2
Rodina a zázemí	2	3	7	20	53	4,40	3
Láska	0	2	7	33	43	4,38	4
Věrnost	0	3	11	33	38	4,25	5
Pravda	2	3	16	22	42	4,16	6
Vzdělání	0	0	5	64	16	4,13	7
Volný čas	3	3	14	37	28	3,99	8
Spravedlnost	5	2	12	43	23	3,91	9
Kariéra	2	5	13	49	16	3,85	10
Sex	5	2	25	28	25	3,78	11
Zábava	2	6	16	52	9	3,71	12
Respekt	2	2	25	46	10	3,71	13
Sebekázeň	0	4	27	46	8	3,68	14
Peníze	0	10	20	42	13	3,68	15
Zdravý životní styl	0	8	32	30	15	3,61	16
Demokracie	5	11	35	21	13	3,31	17
Zdravé životní prostředí	2	20	24	29	10	3,29	18
Společenské postavení	5	18	22	30	10	3,26	19
Majetek	5	10	39	23	8	3,22	20
Vlastní krása	7	8	37	31	2	3,15	21
Veřejně prospěšná činnost	7	26	40	6	6	2,74	22
Politická angažovanost	67	16	1	0	1	1,26	23
Víra - Bůh	73	12	0	0	0	1,14	24

Příloha č. 4: Vyhodnocení významnosti hodnot respondentů žen

(zdroj: vlastní výpočty)

Hodnoty	1	2	3	4	5	Průměr	Pořadí
Přátelství	0	0	3	30	46	4,54	1
Láska	0	3	2	28	46	4,48	2
Věrnost	0	3	6	25	45	4,42	3
Zdraví	4	0	5	21	49	4,41	4
Rodina a zázemí	2	3	8	14	52	4,41	5
Pravda	2	3	10	19	45	4,29	6
Vzdělání	0	0	5	55	19	4,18	7
Volný čas	3	3	8	35	30	4,09	8
Spravedlnost	5	2	5	37	30	4,08	9
Sebekázeň	0	4	15	43	17	3,92	10
Respekt	2	3	21	41	12	3,73	11
Zdravý životní styl	0	5	29	30	15	3,70	12
Kariéra	4	6	15	44	10	3,63	13
Zdravé životní prostředí	0	12	23	31	13	3,57	14
Sex	15	2	12	28	22	3,51	15
Zábava	5	9	13	45	7	3,51	16
Demokracie	3	6	31	27	12	3,49	17
Peníze	0	14	25	35	5	3,39	18
Společenské postavení	5	16	22	29	7	3,22	19
Vlastní krása	8	11	28	29	3	3,10	20
Majetek	6	14	36	17	6	3,04	21
Veřejně prospěšná činnost	6	15	42	8	8	2,96	22
Víra - Bůh	48	7	0	12	12	2,15	23
Politická angažovanost	53	21	5	0	0	1,39	24

Příloha č. 5: Vyhodnocení významnosti hodnot respondentů mužů

(zdroj: vlastní výpočty)

Hodnoty	1	2	3	4	5	Průměr	Pořadí
Zdraví	0	0	0	10	28	4,74	1
Přátelství	0	0	0	14	24	4,63	2
Rodina a zázemí	0	0	2	13	23	4,55	3
Láska	0	0	6	14	18	4,32	4
Věrnost	0	0	5	18	15	4,26	5
Vzdělání	0	0	0	29	9	4,24	6
Pravda	0	0	6	18	14	4,21	7
Kariéra	0	0	3	24	11	4,21	8
Spravedlnost	0	0	7	18	13	4,16	9
Respekt	0	0	9	23	6	3,92	10
Peníze	1	2	5	22	8	3,89	11
Volný čas	0	1	11	18	8	3,87	12
Sebekázeň	0	0	12	21	5	3,82	13
Zdravý životní styl	0	5	11	13	9	3,68	14
Sex	2	2	15	12	7	3,53	15
Majetek	0	1	20	14	3	3,50	16
Společenské postavení	1	6	14	12	5	3,37	17
Zábava	2	4	12	18	2	3,37	18
Demokracie	2	5	18	6	7	3,29	19
Zdravé životní prostředí	2	11	7	15	3	3,16	20
Vlastní krása	3	3	19	13	0	3,11	21
Veřejně prospěšná činnost	2	18	13	5	0	2,55	22
Víra - Bůh	25	5	0	2	6	1,92	23
Politická angažovanost	25	11	1	0	1	1,45	24

Příloha č. 6: Vyhodnocení významnosti hodnot všech respondentů

(zdroj: vlastní výpočty)

Hodnoty	1	2	3	4	5	Průměr	Pořadí
Přátelství	0	0	3	44	70	4,57	1
Zdraví	4	0	5	31	77	4,51	2
Rodina a zázemí	2	3	10	27	75	4,45	3
Láska	0	3	8	42	64	4,43	4
Věrnost	0	3	11	43	60	4,37	5
Pravda	2	3	16	37	59	4,26	6
Vzdělání	0	0	5	84	28	4,20	7
Spravedlnost	5	2	12	55	43	4,10	8
Volný čas	3	4	19	53	38	4,02	9
Sebekázeň	0	4	27	64	22	3,89	10
Kariéra	4	6	18	68	21	3,82	11
Respekt	2	3	30	64	18	3,79	12
Zdravý životní styl	0	10	40	43	24	3,69	13
Peníze	1	16	30	57	13	3,56	14
Sex	17	4	27	40	29	3,51	15
Zábava	7	13	25	63	9	3,46	16
Zdravé životní prostředí	2	23	30	46	16	3,44	17
Demokracie	5	11	49	33	19	3,43	18
Společenské postavení	6	22	36	41	12	3,26	19
Majetek	6	15	56	31	9	3,19	20
Vlastní krása	11	14	47	42	3	3,10	21
Veřejně prospěšná činnost	8	33	55	13	8	2,83	22
Víra - Bůh	73	12	0	14	18	2,08	23
Politická angažovanost	78	32	6	0	1	1,41	24